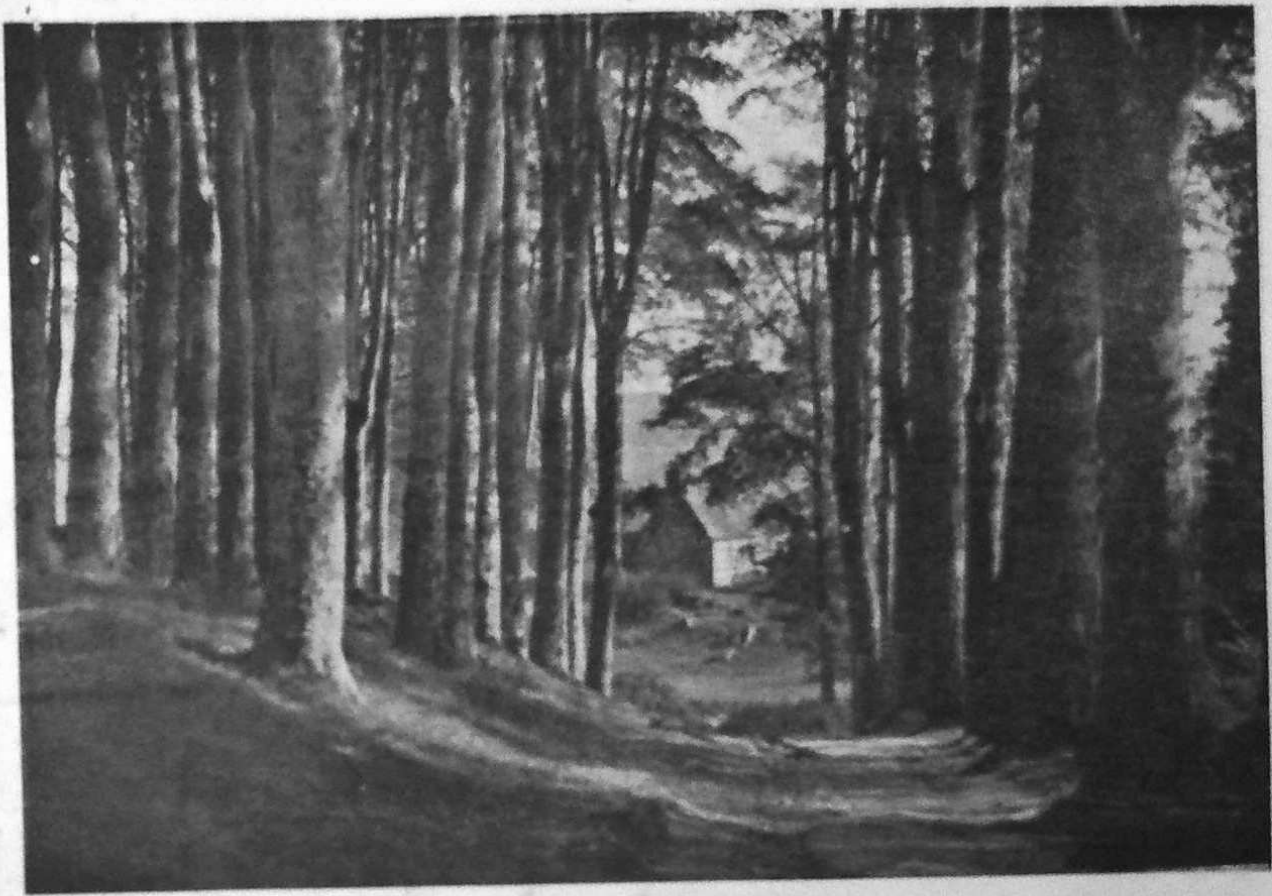
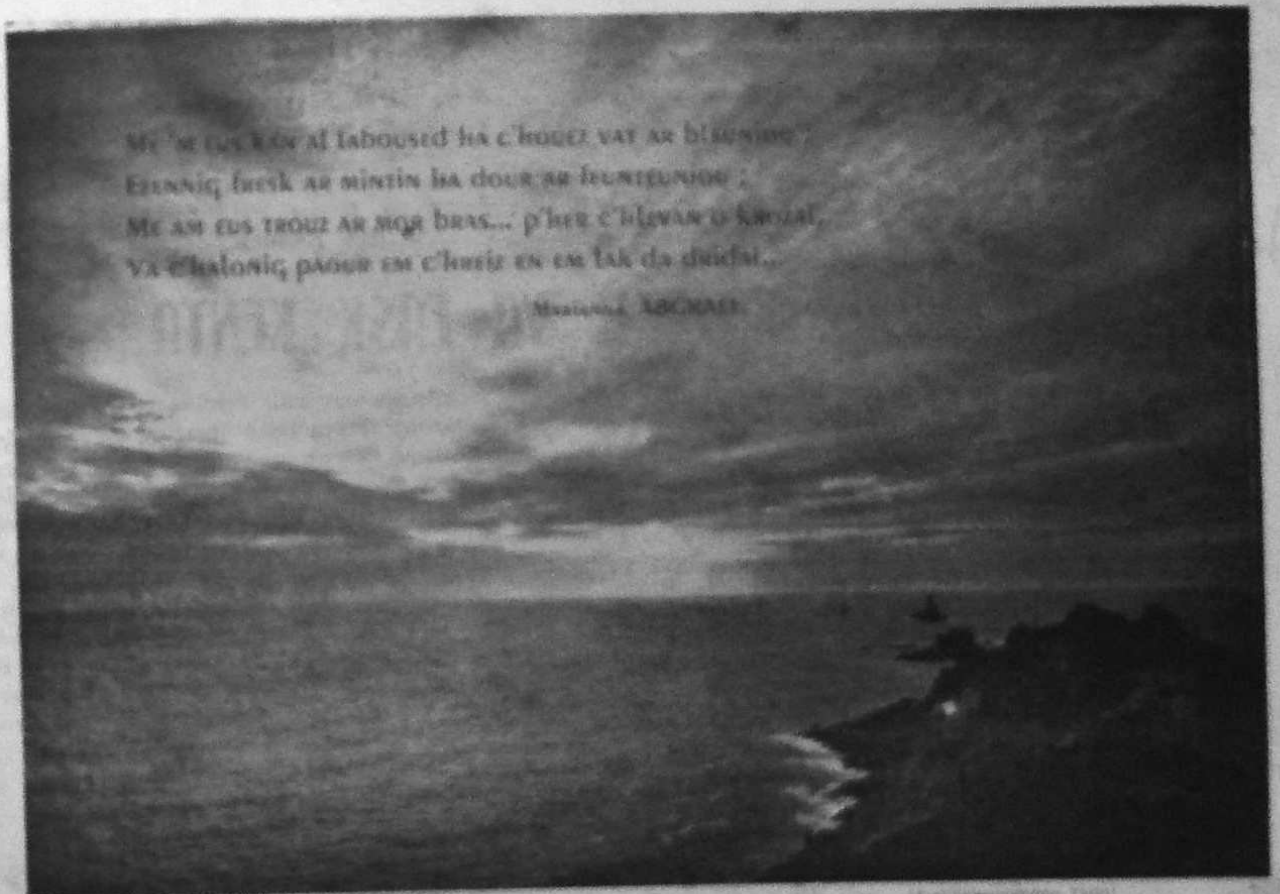

FEIL HA BREIL

Me 'm eus kav al laboused ha c'houez vat ar blennid
Eunnig brek ar mintin ha dour ar feunteunioù ;
Me am eus trouz ar nijr bras... p'hez c'hlevan o kroual
Va c'hlonig padur em c'houez en em lak da douchi...

Marianne ABCHAËL

LENNER MADELEZUS, SELAQUIT, 'TA!

Ma ra vad ha plijadur Feiz ha Breiz d'ec'h, marteze e rafe kement all a vad ha kement all a blijadur d'ho kerent ha d'hoc'h amezeien ; kinnigit hen dezo, eta, da velet ! Piu a oar ; en hon amzer, ec'h en em dro miuc'h-mui ar yaouankiz ouz ar brezoneg.

« Feiz ha Breiz » a diefe beza lennet, da vihanañ, e kement ti kristen a zo e Breiz-Izel, c'houez Breiz ha c'houez ar Feiz a ya d'e heul; deski a ra d'an holl penaoz ren eur vuhez kristen ha penaoz ren eur vuhez vreizad.

Evel a lavare an Tad Abgrall a zo gwir: « Levriou digristen ha flaeius a zo e galleg, a-vernioù hag a vez prenet ha lennet: an trouc kaer, e brezoneg, a vez laosket da vont gant an diaoul ; den ne zell outo, n'eo ket d'in-me eo lavaret kement-se, met

sotoc'h eget an den e geleñn ! » Dihunomp eta, re bell hon eus kousket ha skignomp Feiz ha Breiz en dro d'eomp; seul-vui a lennerien un devez ha seul-vui e vrayaio, ivez, na petra 'ta !

Pep tra a zo deuet da veza ker ker, ma n'hellomp ket lakaat ken hor che-louenn, e gwerz, evel gwec'hall, o lezel pep frankiz gant al lenner d'her prena pe d'hen lezel ; n'her c'hasimp mui nemet d'ar re o devez hor goulenet hag her paet.

Kaset war eun, betek an ti, dre ar post, « Feiz ha Breiz » a vezo hiviziken, edoug ar bloaz : 25 lur.

Kaset, en eur bern, a bemp niverenn da nebeuta, da unan hag a en em gargo d'her ranna, « Feiz ha Breiz » a vezo, hiviziken edoug ar bloaz : 20 lur.

FEIZ HA BREIZOU KOZ

hag a c'hellomp gwerza d'hon lennerien

Dek bloaveziad Feiz ha Breiz 1922.
Daou vloaveziad Feiz ha Breiz 1924.
Daou vloaveziad Feiz ha Breiz 1926.
Triouec'h bloaveziad Feiz ha Breiz 1929.
Triouec'h bloaveziad Feiz ha Breiz 1930.
Tri bloaveziad Feiz ha Breiz 1932.
Eiz bloaveziad Feiz ha Breiz 1933.
Eiz bloaveziad Feiz ha Breiz 1934.
Daou vloaveziad Feiz ha Breiz 1935.
Eiz bloaveziad Feiz ha Breiz 1936.
Chouec'h bloaveziad Feiz ha Breiz 1937.
Eiz bloaveziad Feiz ha Breiz 1938.
Pemp bloaveziad Feiz ha Breiz 1939.

Dek bloaveziad Feiz ha Breiz 1940.
Dek bloaveziad Feiz ha Breiz 1941.

Rei a c'hellomp ar bloaveziadoù-se evit 15 lur ar bloaveziad, mizou kas hag all, nemet bloaveziadoù ar bloaz 1941 a zo 20 lur ar pez.

Ar re o deus Feiz ha Breizou koz ha ne reont netra ganto a vije mat d'ezo degas d'eomp, rak gouleñn a zo d'ezo.

Anaoudek bras e vefemp d'an hini a c'hellfe degas d'eomp seiz Feiz ha Breiz Genver 1935 rak neuze e c'hellfemp ober seiz bloaveziad Feiz ha Breiz 1935.

FEIZ HA BREIZOU KOZ

hag a c'hellomp rei evit netra nemet ar mizou kas

Feiz ha Breizou koz, niverennoù distag ha n'heller ober bloaveziad penn-da-benn ebet ganto ha plijadur koulskoude da lenn, kouls ha levriou hag a zo dislivet, dispeget ha saotret o goloù, trouc holl hag a zo mat lakaat er padadoù a raer

d'ar brizonidi, a gasimp d'ar fe her goulenno, en eur pakad a 20 lur bouez, d'ar muia, dre ar gar, hag a 6 lur bouez, d'ar muia, dre ar post, evit 20 lur arc'hant degaset da Renner Feiz ha Breiz, Scrignac. C. C. 21.802 Rennes.

PRIZ KATEKIZ VA FASK KENTA

War ar maez, n'oar ket gwall droet da brena levriou ha start e kaver lakaat ar c'hant e paper, Bremen ez eus hanter kant vloaz e kaved, koulskoude, staliadoù levriou e kalz a diez, levriou bet d'ar vugale pa ont oec'h ober o faskoù, evel prizioù katekiz. Al levriou-se a rae mil vad, goude, d'an holl en ti.

Perak ne vefe ket heuliet ken ar c'hiz vat e da rei levriou, e prizioù, d'ar vugale a vez skol an iliz ?

N'eo ket an arc'hant eo a vank, nak al levriou ken nebeut.

Embann a reomp war golo ar Feiz ha

Breiz-man eur roll levriou marc'had mat a zo diouz doare rei e prizioù da vugale ar c'hatekiz. Perak ne vefe ket laket e pep ti Christo, buhez sant Theodot an A. Guilhou, kaera levr a cufed lenn ; Lizer an hini maro, gant J. Riou, eur gentel gaer war ar veventi ; Viktoria Konan a Zant Luk, eur verzerez eus hor bro, dibennet e bleun he yaouankiz ; Mikael an Nobletz, ar beicig santel, a reas kement a vad d'hor bro, breman ez eus tri c'hant vloaz ; setu aze levriou hag a vez gwerzet c'hoaz, ar priz ma vezent gwerzet, breman ez eus dek vloaz.

Ma fell d'eomp e vefe lennet brezoneg, skignomp levriou brezoneg.

78 vet BLOAVEZ

Nun 1 ha 2

Genver-C'houevrer 1942

FEIZ HA BREIZ

Renner : Y. V. PERROT.

Prizioù nevez hor C'houmanantioù

Eur bloaz : 18 lur ; 6 miz : 25 lur.
Koumanantioù strollet, pa gemerer d'an nebeuta pemp niverenn : 17 lur ar pez.
Kas an arc'hant da : Y.-V. PERROT, RENNER « FEIZ HA BREIZ », SCRIGNAC
C. C. 21.802 RENNES.

BREIZIZ A OUENN VAT

Marianna

Abgrall

(1850-1930)

Doujans Doue ar c'henñ-se a zo cho-met roudoù anat mat anezi, rak endra ma teus diskar er gouennoù all, dre ma kollent o yezou, honnan hepken n'he deus ket bet da c'houzanv eun hevelep gwaleñn a zismantir.

(Sant Augustin, e XVI vet leor Ker Doue, XI vet pennad, o komz eus Hebreiz.

I. — AR WALENN A ZISMANTR

Ar spered kaer a zen n'eo bet sant Augustin (354-430), a lavar, en nebeut g'evout tennet eus e skridoù a lenne uheloc'h, ez eo eur waleñn a zismantir evit eur bobl dilezel he yez evit komz eun all ha n'eo ket he hini ha n'en em gav ar c'hoñ-se nemet gant ar peblou n'o deus ket a zoujans Doue. Kement-se a zo sklêr hag anat.

Dilezel he yez evit eur bobl a zo eur etennenn a zintantiz eus ar re vrasa, etre he bugale, henvel mat ouz an hini a darzas etouez bugale Noe pa vennoñt, en o loc'h, setel tour 'Babel, gant e gera o pignat betek bro ar stered ha pa ne ouient mui penaos en em gennret evit en em gievat.

Dilezel he yez evit eur bobl a zo eur gwail walenn rak an dra-se a zo dizenti a-grenn ouz pevare gourc'hemenn Doue ha Doue ne harp ar pobloù nemet hervez m'o gwel oc'h ober outan e lavarou.

Dilezel he yez evit eur bobl a zo eur gwail walenn ivez, rak yez all c'bet n'eo graet diouti, evel yez he zud koz. An teod, ar staoñ, ar c'henou, a zo graet ker mat diouz eur yez a gomz eur ouenn dud abaoe ar c'hantvejou pella, ma 'z eus zoniou a zistag tud ar ouenn-se ha ne deuy biken tud ar gouennou all a-benn d'o distara koulz. Ar yez evit eur bobl eo he c'han, ar benveg roet d'ezhi da veuli Doue ha feulvi a yezou dishenvel a vezo er hed ha seul kaeroc'h e vezo ar veul-udi a bigo hendez eus an douar wardu en neuv. Pep bobl a die eta d'ar c'hel d'he yez, evel ma tal'h pep labous d' ar gan : an eastig ne 'z a ket da gisak kana evel ar vran.

Eur gwail walenn eo c'hoaz euid eur bobl dilezel he yez, rak eun diskaradenn eo evit eus ar re vrasa. Holl spered ar re goz a red, dre gan ar yez, e empen ar vugale vihan, sklêr evel dour stivell ; ar wech kollet ar c'han emma kollet ar spered-se. Holl berziou ar re goz a red dro gan ar yez e kalon ar vugale vihan, hep gouzout d'eo, hag eisea a berziou mat o devoa hon tud kon-ni ha brao e vezo d'emp evit vevon koulz hag i ; eur wech kollet ar c'han emma kollet ar perziou-se.

N'eo ket souez eta en defe sant Augustin lavaret ar pezh a lavar ha n'eo ket souez ken nebeut klevet eur zant all, kant vloaz war e lere'h, sant Kadou, ar breizad, o lavaret uhel ar c'has en deus ouz e an deskadurez a zihentch an dud hag an deskadurez a zihentch an dud, pehini eo 'ta ken ma n'eo ket an hini n'eo ket diazezet war ar yez a dou d'emp a-rumun da rumm abaoe amzer gosa hor gouenn.

He getu perak e ziskouez an iliz, dre he oberou, he lezennou hag 'he c'hastitrou pevement a zoujans he deus evit holl yezou ar bed ha n'eo ket evit gouzout e teufe he beleien da waska unan pa unan anezo : anzo a ra zoken, dirak ar bed-holl eo d'ar velen deki yez ar gristenien ha nana d'ar gristenien deki yez o beleien !

Met, ma ne c'heller ket tamall da iliz Rom, ar gwaskerezh a vez graet d'ar brezoueg, e c'heller arvar, koulskoude, ez eus meur a gant vloaz abaoe n'ema ar rena-

dur gall, gant e lezennou, e skolioù (1) hag e holl dud e karg oc'h ober ar pezh a c'hell evit mouga ar brezoueg e genou ar vrezoueg vihan ha daoust d'ar brezel hep padus-se ar brezoueg a bev.

E pennad diweza e levr kaer : Krouidigez-kembre a-vreolan, Llleweyn Williams a skriv kement-man : « Mantrus eo he defe gallet yez koz ar Vretoned chom hep c'hoaz, goude stourm evel m'he deus graet epad triouec'h kant vloaz ouz tri enebour ker galloudus ha ma 'z eo al latin, ar galleg hag ar saozneg ha p'he gwel' studiet, skrivet ha lennet, breman muioc'h eget n'eo bet graet biskoaz, e ranker an-zav ez eus aze eur burzud ! »

Ya ! eur burzud a zo, ar a-walc'h, met p'eu en deus graet ar burzud-se ma n'eo ket an Aotrou Doue eo evit rei o gop d'an tadou ha d'ar mammou o deus kendalc'het eus an eil rumm d'egle da gomz brezoueg c'houek ha brezoueg hepeva d'o bugaligoù war o barienn, dre zoujans a'o Doue ha dre garantez evit o pad koz.

Eur skouer, war gement-se eo bet, breman ez eus tri c'han vloaz, Yvon Nicolaz hag e bried Gwillamed ar Rouz ; Yvon, an hini a welas santez Anna, e bro Wenet ha ne fellas ket d'ezan daoust pegen speredek e ca deski ar galleg e en soun da goll e berziou mat a Vreizad.

Eur skouer vat all, war gement-se eo bet Alan Abgrall hag e bried Mari Jann Wilhou, a oa o ekom breman ez eus kant vloaz, e parrez Lamboul, e Gorre Leon. Daoust m'o deus kavet, en dro d'zo, nor ar galleg o vennoñt'o beuzi, o deus gouezet e lakat da jim a-zav, war drezou o zi hag en hent-se o deus miret, en e gae, o spered breizad hag e lakat da vevon e ane o bugale.

Kaer o devoz renerien eur vro klask lakat eur bobl da drei kein d'he yez, keit ha ma tal'ho an tadou hag ar mammou, ar yez a bado.

II. — LAN ABRALL HA MARI JANN WILHOU

Alan Abgrall, mab da Yann Vari, daou vloaz ha tregont ha da Vari Anna Abgrall, a oa bet ganet e Kerloarec d'ar 4 a viz east 1819.

Tri breur en devoa : Yann Vari, Yvon ha Yann. Yann Vari, ar breur hena, a yeas da veleg ; d'an 19 a viz gwegol 1859 e voe hanvet da berson e Plougassou ha d'an 28 a viz gouere 1862, da berson e Lanniliz ; eur vouez ker kaer en devoa ma voe leskaus.

1) Eun tamm ouelloenn a zo deuet e Breiz, er blaz-mun, c'velata ; hiziziken ar vestr-slod a c'hell deki brezoueg d'ar roue ker ouelloenn, warlerc'h ar skol, evit eur hontep hep sivez : re nebeud eo, bala re nebeud eo, met eun nor korn-zigoret, ne vezer ket pell evit he d'geri bed-a-hed he fenn.

vet e eastig an ilizoù ; heñ eo a lakeas ober iliz nevez Lanniliz ; troet e oa ouz traou Breiz hag etouez e levriou e kaved ar pezh a krivas Pitre-Chevalier hag Aotroun a Gourson, war hor bro ; mervel a eure d'ar 4 a viz mezeven 1883 ; pa ra e studi, e vamm ne veze ket ne'het evit mont, war he zroad da Gastell-Paol, da gas d'ezan bara heiz hag eun tamm amann ; d'he temp bloaz ha tri ugent ez ae c'hoaz, war he zroad, da bardona da zantez Anna Wenet ; mervel a eure, e Lanniliz, e ti he mab d'he d'acu vloaz ha pevar ugent.

Alan, ar c'hosa eus ar bôted chomet er gêr a zimezas gant Mari Jann Wilhou hag a voe eureujet e Lambol d'ar 5 a viz Genver 1845 ; mervel kaer Kerloarec a oa bet ganet e Kerviliner er bloaz 1823 ; kollet ganti he zud ez-yaouank, e oa bet savet gant eur voereb koz d'ezhi, Anna Wilhou, a oa o ekom e Kerviliner, eur vrezoueg penn-ki-ha-troad hag eur plac'h a zoujans Doue.

Yvon ha Yann a jomas da ober o fôred yaouank koz hag a roas an dourm d'o brour Alan da gas e diegez en dro ha da zevet e dorrad bugale.

Eun tiegez, war ar maez, kuzet etouez ar gwex, er reter da voure'h Lambol hag eur c'hardour bale dioutan, setu aze Kerloarec ; an hent da vont d'an tiegez-se a zo eun hent ha ne raer ennan nepet dispenn roudou ar zent ; dre eno e tremenas pevarzek kant vloaz a zo, sant Pol ha Kroz Pol, Feunteun-Bol, koulz ha Koat ar Sarpant a gomz atao eus abostol bras Bro-Leon ; dre eno e tremenas ivez santez Anastas, mervel kaer Koat-Meur, ar verzeres yaouank, merzeriet ganti he zad, war dour Lambol hag e vezet, hep sul, epad miz mae, a pardona e-tal he Feunteun Nevez. Ha rak a villadon sent all a dremenas c'hoaz, dre eno, abaoe.

Kerloarec, p'edo Lan Abgrall ha Mari Jann Wilhou, en e benn, gant o n'eo a vugale, oa brezouek tiegez a oued gwelet. Lan hag e bried a oule lenn o levr oferenn ha Buhez ar Zent ; speredek bras e oust o d'acu, met ne ouient ger galleg ebet hag o bugale daoust d'ezo d'hen deski er skol n'o t'hleved morse ouz her c'homt ken etrezo, dishenvel bras war gement-se diouz ar c'hamambreou a weler breman ha ker-

kent ha m'o devez desket eur yez dishenvel diouz hini ar gêr a vez mall gant her ragac'hat heb ehan hag a dou zoken da gaut mez o komz yez o zud koz. Hag an tiegez-se a oa ker kristien ha ma veze breizad ; pep hini ennan a lavare e bedenn o tal e wela, kerkent ha ma veze savet ha diouz an noz e veze lennet Buhez ar Zent ha lavaret, holl a-unan, ar grasou, e tal an oaled ; an Aotrou Doue a veze ken anavezet, ken karet ha ken servichet ennan, war ar zizon ha ma veze en iliz parrez, da zul. Setu aze eun tiegez hag e

vezo ano anezan pell hag hir amzer. Tak tri eus e vugale, Yann Vari, Mari Anna ha Yann Fransaik, n'hellint ket beza ankounac'haet keit ha ma vezo tud e Breiz o komz brezoueg ; ar c'houec'h all a oa tud a zoujans Doue ivez, met kuzet int bet abred e sked an tri genta-man.

III. — AR BREUR BRAS

Mari Anna Abgrall a oa bet ganet d'ar 16 a viz meur 1850, e Kerloarec ; ouzpen ar skol vat a gavas er gêr, ganti he zad, he mamm he vontred hag he moereb keiz, epad ouzpen hanter kant vloaz — he zad a varvas e Kerloarec dre zekik vloaz ha tri ugent, d'an 11 a viz du 1896 ; e dri breur a oa marvet, en e raok, hag he mamm d'an 30 a viz east 1906, d'he zri bloaz ha pevar ugent, — e voe hentchet war dachenn ar brezoueg ganti he breur bras, Yann Vari ha broudet ganti he breuz bihan, Yann Fransaik.

Yann Vari Abgrall, ganet e Kerloarec, d'an 21 a viz mezeven 1846, beleget d'ar 14 a viz east 1870, a varvas dean elialoned iliz-veur Kemper d'an 10 a viz mezeven 1926.

E Sontou Breiz-Izel Fanch an Uhel, moulet er bloaz 1890, an diou zou ganta a gavomp a zo diou zou bet dastumet gant an A. Abgrall, goude beza klevet e c'hoaz vras, Mari Anna, ouz o c'hana.

A-raok ar bloaz 1905, Mari Anna n'he devoa skrivet nemet diou zou ; unan da lusket ar vugale : Pa oan em c'havell, bihanig ! kinniget d'he breur Yann-Fransaik, he devoa bet lusket meur a wech hag hini ar c'hemener bet moulet war Erming Breiz, er bloaz 1895.

D'an 12 a viz gwegol 1905, pa voe savet goullou kenta ar Bleun-Brug, e kas-tell Keryann, den ebet ne voe laoueneh eget Mari Anna Abgrall hag he daou vreur beleg o weler sevel hevelep goullou.

Potred vihan Sant Noug, dibabet da ginnig bodou brug d'ar re a oa deust d'an arvest, a gane :

Kaer o bleun-brug hol lanneler,
hejet dihejet o c'hleier ;
Kaeroc'h eo c'hoaz en hor genou,
Sontou seder hor v'hendadon !

Ar pezh a ziskoueze e oa savet goullou Keryann, dreist-holl, en enor d'ar brezoueg ha d'ar c'han, Da Nedeleg warlerc'h, Mari Anna a zoujans da botred vihan ar Bleun-Brug eur gartenn eus kalvar Lambol, gant ar gwerziou koant-man warni :

Da botred vihan Sant Noug
Peb a bok start d'o c'halanna
Ha bennoz ar Mabig Jezuz
Ma vint bepred fur hag eurus.
Tintin Lambol.

Er bicevez warlerc'h pa voe fost priot, evit ar gwerziou koz a bennadenn hag ar gwerziou nevez a zaved, dastumadenn Mari Anna Abgrall he devoa ar priz kenta : priz

an Aotrou 'n Eskob Dubillard ha d'an deiz kenta a viz here 1906 he breur bras a skriva kement-man da grouer Gouel ar Bleun-Brug : « Va c'hoar a zo deuet dech da Gemper d'am gwelet ; a-raok diblas eus Kerloarec he deus reaset he friz ; fouge bras a zo enni o veza bet da genta en eur seurt abadenn. Ar pezh a garfen eo ho kwelet oc'h ober ho labour hoc'h unan hep beza darbareet gant bourc'hizien Kerredigez Broadel Breiz : ar rese ne ouzont ket as vrezoneg ! »

Daou vloaz goude, pa zigouezas gant renerien ar Bleun-Brug ha renerien Kerredigez Broadel Breiz en em glevet evit ober o gouelioù a-gevred e Plougastell, Mari Anna, d'he zro, d'an 9 a viz here 1908, a rae an hevelep goullenn : « Plijadur an oa bet e Plougastell, met lavaret a ranker eo kals bravoc'h Gouel ar Bleun-Brug, anezan e-unan, graet gant gwir Vretoned eget ne oa ar gouel-se gant bourc'hizien ha dimezellet dic'hizet ha ne oa ket eun hanter douzenn anezho hag a ouije ar brezoneg ; ar pezh a oa brava ebarz, marteze, goude Dragon sant Pol, e oa merc'hed Sant Nouna o werza krampoez e brezoneg ! »

Met ma oa bet hentchet da vont war dachenn ar brezoneg gant he breur bras e oa broudet a zoare ivez da labourat war an dachenn-se gant he breur bihan Yann Fransalk.

IV. — AR BREUR BIHAN

Y. F. Abgrall, ganet e Kerloarec, d'ar 15 a viz meurz 1854, beleet d'an 10 a viz eost 1878, hanvet d'ar 16 a viz meurz 1879 da gure e Santez Kroaz, e Kemperle, e lec'h ma reas anaoudegez gant A. Ker-varker, tad ar Barzaz Breiz a voe galvet gant Doue da vont da brezeg ar Feiz d'ar broiou pell (1).

D'ar 25 a viz meurz 1887, an Tad Abgrall a bignas e kador-brezeg Lambol, da gimada diouz e genvroiz ha da lavaret d'ezo kenavo ar baradoz ; a-rack kuitant evit atao e barrez e pokas da leur iliz e vadiziant hag endra ma sone ar c'hleier en e enor ez eas da gemeret an tren ambrouget gant eun nebeut kerent ha gant e dad hag e vamm a ouie ervat ne wolerit biken ken o mabig er bed-man.

Daou vloaz ha daou ugent e tlee chom da brezeg ar feiz e bro Annam, dindan heol tomm an Indez. Daouzek vloaz goude ma oa degouezet etouez e dud velen en devoa labourer ker mat, war o zro, ma voe anvet d'an 9 a viz gouere 1899, lez-vikel abostolik kreisteiz an Tonkin. Morse ne c'hanteas dont ac'hano da ober eur bale d'ar gêr : « Gwelet e Vreiz en dro, eme-

zan, a vije bet a-walc'h evit lakaa e galon da ranna. »

Ma tec'has diouz e vro n'eo ket ma ne gare ket e dud ; n'helled ket hen ober muioch eget n'her grae : « Kaer eo ar vro-man « a skriva d'e vreur bras d'an 13 a viz genver 1904. « Met dreist an holl draou kaer a welan e lakan korn an oaled e Kerloarec, gant mamm azezet war he c'hador ha ni tu ha tu d'ezhi hag ar vugale pelloc'hik, trouz ganto leiz an ti ! »

Tec'het e oa dre garantez evit Doue ha ne deuas morse war e giz, met ma ne zistroas ket a gorf d'e vro, a spered e tistroas alies ha dre e liziri d'e vreur bras ha d'e c'hoar vras e weler pegen stag ha pegen tomm e chome e galon ouz e vro ; o welet du-hont e bro Annam gwerziou kenta e c'hoar vras e welas pebez pluenn acur a oa en he dourn ha ne roas taol ehan ebet d'ezhi ken na he gwelas stag da skriva a-zevri.

V. — AR C'HOAR VRAS

Betek neuze Mari Anna Abgrall n'he devoa graet nemet sikour he zad hag he mamm en o c'hozi ha rei dourn d'he breudeur ha c'hoarezed da zevl o bugale.

An n'ied a gare kals o moereb rak ouzenn ma oa mat evito e konte d'ezo marvailhou kaer skrivet ganti war dammouigoù papper da denne eus he godell ; pa zigouez Gouel Nedeleg, Mari Anna a zave eur c'hraouig d'ar Mabig Jezuz ha neuze e veze renket an n'ied hag an nizezed, e prosession, evit mont d'ar c'hraou ; er penn kenta unan eus ar baotred a c'hoarie gant eun drompilh ; re all a zouge peb a c'houlouenn ; eun all ar Werc'hez ; eun all sant Joseph ; re all ar bastred hag an denved hag ar yaouanka a zouge ar Mabig Doue a veze laket da c'houlouez war ar plouz, ouz kan ar c'hantikou. (1)

Ar breur bihan a ouie pegement a vad a rae Mari Anna e Kerloarec ha setu perak e skriva d'ezhi :

« Mantrus pegen kaer e kavan ar mammou a ra a-galon vat kement tra a zo dielt d'ezo ober ; pa vezin pab me o lakay holl war roll ar zent ha sentezed a rin ivez eus ar moerebezed-se ken tener a oar ober ker brao d'o zud koz hag a gendalc'h goudezed d'en em ankounac'haat o-unan oc'h ober vad d'o breudeur ha c'hoarezed ha d'ar bern n'ied ha nizezed a leuni o zi ; eun dra gaer en deus krouet an Aotrou Doue d'en deus krouet ar moerebezed ! »

Met pa ne raer nemet ober vad penaos ne veded ket laouen ha pa vezer laouen, penaos ne ganfed ket ? Setu ar pezh a zegouezas gant ar c'hoar vras ; Mari Anna he deus kanet ; kanet he deus he Doue

hag he Breiz, nann evit beza meulet, met evit meuli, evel al labous a gan e siouder ar maeziou, pa dro en e benn, hep beza nec'het pe e vezo klevet e gan pe ne vezo ket ha seul-vui e kane ha seul-vui he breur bihan d' bueze warni evit ma kanje muioch c'hoaz ha mat en deus graet poueza, rak d'ezan eo ha d'e vreur bras, ez ez omp d'our eus brasa skrivagerezh an XX vet kantved.

Nak a dud a zo bet evelse e Breiz hag a zo chomet mut hag o divije komzet d'ar bed n'o divije kavet war o hent unan maleduz bennak da ziskouez d'ezo ar galoudegeziou a oa kuzet en o spered.

Epad pemp bloaz war nugenet Mari Anna a skrivas hag he skridou a rae dudi lennerien « Feiz ha Breiz » hag he breur bihan, 4.000 leo diouz ar gêr, n'oa ket an hini en deveze an nebeuta plijadur ganto, rak ma oa Mari Anna skouer ar Vretoned chomet e Breiz, Yann Fransalk oa skouer ar Vretoned a rank divroa ; n'oa ket evit ankounac'haat e vrezoneg, nak evit chom hep kemeret preder gant amzer da zont e vro ; darbareet e oa gant ar Bleun-Brug, gant « Feiz ha Breiz », gant kement hini a skriva er feiz kaer en devoa desket war barlenn e vamm.

Evel he mamm, he mamm goz hag he moereb koz, Mari Anna a oa eur Vreizadez penn-kil-ha-troad hag eur gristenezh eus an dibab ; eur vaeuz eun ha diloro'h a gar ar brezoneg evel ar brasa tenzor deuet d'ezhi gant he zud koz, a bed evit ar re a wel o deus karantez evit he yez karer hag a zo doanet pa lezer en he farrez, keij ha keit all, leanezed ne ouezont ket deski galleg d'o merc'hed bihan hep o boaza da zilezel ar brezoneg evel ma vije graet ar galleg evit rei taol ar maro da holl yezeur ar bed.

Chom a sure e Kerloarec betek ar bloaz 1910 ; neuze pa 'z eas he breur kaer Yann Fransez Cousquer, warlaeziou, gant e dud, e teuas da jom da vourc'h Lambol, en unan eus an tiez a zo a-zehou, da ziweza, war hent Landvisiaou ; eno he devoa muiochik a amzer hag eno e savas an darn vrasa eus he skridou.

N'eus nemet lenn he gwerziou hag he marvailhou evit lenn betek goueled he c'halon a gristenezh virvidik hag a vreizadez didroidell. Peurliesha he skridou a zo diouanet, steuenn, komzou hag all, en he spered ; a-wechou, koulskoude, ar steuenn

a zo roet d'ezhi gant he breur bihan evel evit al Laouenanig hag ar Voc'h Ruzig, pe gant he breur bras, evel ar Roue Gralon hag an Doktor-Laennec ; a-wechouigoù all he deus her c'havet e skridou gallek evel ar Gornadoned diweza, met ker mat e oar gwiska he steuennou ma n'oar ket evit nac'h e ro d'ezo holl eur stumm eus ar re vreizeka. Klevet ho peus bet lavaret :

« Eur bod skao
pa vez gwisket a vez brao ! »

Mari Anna a oue gwiska he steuennou a-zoare ha setu perak e oa eur vestrez-skrivagerezh.

Estreget va barnedigez, hon eus war gemment-se hini ar breur bihan a skriva kement-man d'e vreur bras diwarbenn gwerziou e c'hoar, d'ar 5 a viz gouere 1919 : « Ar maout evit sevel gwerziou en hon amzer a jom gant an Aotrou Gwilhou ha gant c'hoar vras gant he Eostig Breiz-Izel, al Laouenanig ag ar Voc'h Ruzig, ar Baourez eurus ; n'eus ket a verziou fresko'h ha lizinoch e brezoneg eget ar re-man en deus an A. Perrot renket evit ma ne zaint ket da goll, en e Vuhez ar Zent :

Lakit en hon horzou hep bloaz kals a vleunou
Ha d'o c'htuilh, en o c'haer, kals a vugalligou ! »

Etouez marvailhou Mari Anna, an hini a bilje ar muia d'ar breur bihan o Oremus hag e skriva kement-man d'e c'hoar : « Eun dudi eo bet evidon lenn Oremus ; pa vezi war da du skriv ar pezh a deuy en da spered, gwerziou pe marvailhou ; ne walan hini all ebet hag e tiferfe diouz e blienn traou ker breizek ha da draou te ; skriv eta pa vezi war da du ha ro da-voula ar pezh a skrivi ; an dra-se a laka karer Doue hag ar Vro. »

Ar varnedigez-se n'hell ket beza tofret, rak an Tad Abgrall a oa eur spered eus ar re lemna ha n'edo bet nemet da genta pe da eil keit ha n'edo oc'h ober e studi e Pont-Kroaz (1) hag e-unan eo eur skrivagner brezonek eus an dibab : evit her barn n'eus nemet lenn e gimad da dud Lambol hag e liziri d'e dad ha d'e vamm.

Y.-V. PERROT.
(da gendele'her.

(1) Pa veze J.-F. Abgrall da genta, L. Treussier maro person e Kastell-Baol, a veze da eil ha pa veze L. Treussier da genta, J.-F. Abgrall a veze da eil.

(1) An A. Chalonis Péronnis en deus skrivet e vuhez ar bloaz 1933, en eul lenn a 450 pajenn, e vuhez e Sant-Brieg ; ar bloaz den oc'h en devoa lakel muia an diweza eus ar vuhez-se, e Kemper en eul lenn a 172 pajenn. Eus eioz a draou oun d'our d'ar breiz-mat-se ha bennoz Doue a lavaran aman d'o oberour.

Ra ziskenno bennoz Doue war ar c'hounidegez.

Biskoaz, en hor buhez a dud, n'ez oa bet ken diés beva. Ha gwasas pezh 'zo, gand ar bara eo eman an ne'chamant vrasa, ar bara hag a zo, en hor bro, an diazeuz eus bevans ar vugale, an diazeuz ive eus bevans an dud paour hag an dud a labour !

Ha danvez bara a-walc'h a vezo da baka an eost a zeu ? Eno eman an dalc'h !
Setu ar goulnenn ankenius a giever ken alies war muzelloù an dud a skiant !

Doue ra viro, ne welfemp, en hanv a zeu, an taolennou glac'harus a zo bet roet d'eomp da welout warlene : berniou tud o rankout gortoz, epad euriou, dirag an tiez bara !

O c'houzout ar pezh a c'heder dlouto o kompren ar gefridi o deus da vaga o breudeur, tud ar micherou all, al labourerien zour, n'o deus ket march'hatet o foan, edoug ar sunveziou tremenet, evit kas da vat labour ar c'hounidegez.

Piou n'en deus ket o gwelet, etre ar barrou amzer, dindan an avel yen, o vale war an douar hag o taoler, an anchou gleb, ar greun alaouret, an had ken prizius ? E gounez all ebet, marteze, ne vezo bet hadst, e parkeier Breiz-Izel, kemend a ed ! Gwech ebet kennebeut ne vezo bet hadst gant kemend a galon, gant kemend a esperans en douar, mamm ar vuhez !

Ludu, siouaz, ne vezo ket bet kavet, er bloa-man, da leda war an tachennoù ed. Plijet gant Mestr an eost e talvezfe d'ezo ar c'houssezenn, diruilhet puilhoc'h diouz an tal, dre ma oa berroc'h ar zikour da hada. Ha ne vefe ket eur follentez nac'h goudeze, ouz an dud diwar ar miz, debri diouz o naon, pa o deus ar garg ken pounner da c'hounit bara d'ar re all ?

Abarz pell e vezo peurehraet ar c'hounidegez en hor bro. War an darn vrasa eus ar parkeier eo bet stanket an odeou ha kondaonet an drefen, evel evit diskouez eo echu labour an dud.

Ar goueriaded, graet o deus ar pezh a oa en o galloud : trempa, freuza ha muneda an douar, taoler ennan an had. Breunon e chom c'hoaz da ober labour an Aotrou Doue : rei ar glac, an heol hag ar gliz, la-kaat da ziwan, da greski, da zarevi. Ha n'o ket, hep mar ebet, an dra zistera, rak, evel ma lavar an Abostol « An hini a blant n'eo netra, nag en hini a zour ; hennez hepken a gount, an hini a ro ar c'hresk, Doue. »

Hag eta ar pezh en deus ezomm breman hon tachennoù ed eo bennoz Doue.

Bennoz Doue, evit ma teuo, hervez komz Her Zalver, ar greun kouezet en douar da vervel, evit ma ne chomint ket o unan evit ma tougint kalz frouez, lod kant, lod tri ugent, lod tregont evid unan...

Bennoz Doue, evit ma teuo da wir ar pezh a ganomp e son an hader :

Er bloaz a zeu 'vo bara
Vit holl dud ar c'hontre
Ha greun eleiz da vaga
Holl laboused an neuv

Hag oc'h anaout pegen bras eo hon dienez, evid obtan suroc'h ar bennoz-se, ken ret, perak pep kristen ne deufe ket da lavaret, gant muioc'h a feiz, goulnenn ar Batez : « Roit d'eomp hor bara pemdeziek. »

Ha n'eo ket alies hon doare ken divergant da bedi eo a vir ouzomp da veza selaouet ?

E amzer all ebet n'eo bet anavezet ker-koulz an ezomm a zo eus al labour douar evid ar vro.

Eurus ar re a zo chomet feal d'o micher, edoug ar bloaveziou ma 'z'ae ker fall an tracu ganti. Bez o deus hirio eun digoll eus o fealdet !

Ra zalc'hint sonj koulskoude, dreist-holl, en amzeriou a gernez-man, n'ez int nemet merourien an Aotrou Doue, ha m'o deus ar gwir d'en em zervichout frank eus ar madou, a zo etre o daouarn, o deus ivez an dever striz, goude beza kemeret an die'haou, da ranna gand o nesa.

Ma sarrfent dor o c'halon ouz o breudeur ezommsk, penaos e c'hellfent-i murtet bennoz an Hini en deus lavaret : « Kement ho peus nac'het ober d'ar bihana eus an dud, d'in-me eo n'ho peus ket graet. »

L. B.

Eun dervez Per ar C'hloc'her, sakrist Braspart, hag e vignon Reunan ar Bleiz, eur pikol den pennok hag a gerze hanv-c'hoanv, e groc'henn gav, war e gein, a zavaz c'hoant ganto da redek bro, da ziskuiza diouz al labouriou pemdeziek, ha setu inti, en hent, mar gouient.

Breman, mont da Gemper, eus a Vraspart, gant ar c'hiri o vont hag o tont, meur a wech bemdez, n'eo ket eur pezh kaer, met, en amzer-se, daoust ma oa graet an hent bras a ya eus a Gemper da Vontroulez, an dra-ze a oa eur pennad brao a vale hag hon daou babor a oa sellus hag a gerze atao, war o zroad, kentoc'h eget rei arc'hant evit beza douget.

Tud Braspart a gar o farrez hag a en em gar ken etrezo, evel kendirvi ; o iljadur eo chom er gêr ; nebeut e tarem-predont ar parrezioù tosta ha n'eo ket diaes konta piou a ya da Gastellin pe belloch, da werza amann, viou, bahu ha gléan ar menez.

Hon daou bardoner eta, p'en em lake-jont e penn o hent, n'o devoa gwech ebet o'hoz treuzet bourc'h all ebet nemet hini Braspart ; Kemper, evito, a oa eur gêr bell, eur gêr souezus ha ne oa ket anezhi marteze, e nep lec'h, piou a car, eur gêr vras ha kaer, gant ar Prefed.

(1) Joseph Mari Graveran, ganet e Kraozon, d'ar viz meur 1793, beleget d'an 20 a viz kerzu 1817, a oa person Sant Loeiz Brest, da vee haudet da eskop e Kemper, er bloaz 1840 ; mervel a sure d'an deiz kenta a viz c'houevrer 1855.

mestr-mevel ar roue, gwisket gant di-had arc'hantet, ha, daoust da-ze, diste da welet, e kichen an Eskob, pa vez e vaz alaouret en e zourn hag e voned aour war e benn.

Eur wenorvez, diouz, ar pardaez eo e tiguenezas hon daou valeer, e kêr-benn bro-Gerne, skulz maro ; tomm e oa bet an amzer ha bannac'hau a oa bet evel hed-a-hed an hent ; diouz ar betura, e talejont en Ti-Gwenn, da zibri eun tamm ha da eva eul lomm da lakat an tamm da ziskenn ; oc'h en em gacout e Pleyben, e ti ar Floc'hlay e oa ker sech o gourlañchenn, ma rankjont eva meur a bicherad chistr adarre. Ha nak a c'halerliou a zo etre Pont-Koblanck ha Brieg : da genta, Gargantua hag a zo e Gouezec ha neuze 'ostaleri gwall vrudet an Teir Feunteun, e lec'h ma ne vezer ket pell evit displeñ eun toullad mat a wenneien ; e Brieg, ez eijont da eva eur ban-ne e ti ar Pettillon, daou pe dri e ti ar Mager, pevar e ti an Dareillon ; eun dis-kenn a rejont en Ti-Ruz, er Peniti hag e meur a chapel ar Bod-Ilio all am eus ankounac'haet o hamolou ha n'eo ket bet gouest va daou gantari da dremen ebliou d'ezo, hep ober enno eun ehan.

Rak-se, goude beza graet eun hent hir hag evet picheradou chistr eleiz, Per ha Reunan a en em gavas e Kemper, a glaskas loj hag evel ma cant leun o daou, evel diou wadegenn, ne zalezjont ket d'en em rei da roc'hall.

Antroz, an daou veneziad, goude

diskuiza daouzek eur diouz renk ha lonka peb a vanne soubenn a en em lakeas da ober tro-kêr. Kemper neuze, n'oa ket c'hoaz ar gêr gaer ma 'z eo bremañ ; ne weled, dre holl, nemet teiz tenval ha moerieu kouezet ; eun dra hepken a oa hep par hag oa an iliz-veur nemet e oa c'hoaz koulskoude. sotret an diavaez anezi gant ar bern lochennoù stag outi hag an diabarz gant ar gwiskakou raz a c'holoe he mein benerez.

Eur spered kaer a zen hag eun den madeleuz a oa neuze war gador Sant Kaourintin ; karet a rae e iliz-veur evel ma kar ar mordead e leiz ; met d'e iliz-veur e vanke he gwernloù ; tourioù he devoa nemet ne oant ket beget. An Aotrou Graveran a c'houlennas peb a wennez, hep bloaz, epad pemp bloaz, diant kement kristen a oa en e eskopti ha gant an dituzen-ze e teuas a-benn da veza daou dour kaer sant Kaourintin.

Per ha Reunan, goude beza redet a-gleiz hag a-zehou, a en em gavas dirak ardal an iliz-veur ; gwelet e voent neuze o tenna o zokou, o kemeret dour benniget hag o vont ebarz ; an iliz vras a oa neuze goullto kaer ; penn kristen ebet enni ; trouz ebet ; an daou venezad skoaz-ha-skoaz a rae an dro hag o devoa aoun, kouls lavaret, o klevet an hegleo o tegas d'o diskouarn an trouz a rae o bouteler war leur an iliz ; tamm ha tamm ar baotred a en em hardiseas, o zeodou ivez a en em zistavel-las hag ec'h en em lakejont da gomz ker krenv en iliz ha m'o divije graet war leur-gêr Braspart.

A greiz m'edont gant o c'hont, tud eur vadiziant a deuas en iliz ; dem-goude eur beleg a deuas daveto, d'ar maentont, gant eur masikod, ha kerent ha m'oa bet skuilhet an dour war benn ar c'houadur, daou goner koz, a grene o mouez evel hini eur c'havrig, daou goner koz siferniet ha ne vez ket ezomm anezo d'ar badiziantou a-stok, a yeas d'al letrin hag a stagas gant an « Te Deum », hep mouez, hep korzenn hag hep kalon ; Per ar C'hloc'her a roas eun faol-lin d'e gonsort : « Ba ! ar re-ze, emezan, ne 'z aint ket betek penn ;

d'eomp war o sikour, kenderv, ha stagomp d'ez ! » ha setu inti, o daou, en o sav sounn, dirak al letrin bras, a-dre an daou goner koz.

Kerkent, a-va, ar ganaouenn a gemaras eur stumm nevez ; Reunan, e zaouarn kroaziet gantan, dindan e groc'h en gavt, a lezas e vouez da dregerni ; ar gwer hejet, en o c'haniou plom, a en em lakeas da grene hag, e traon an iliz, korzennou an agraoù a hirvoudas ; an iliz a-bez, ken sioul betek neuze, a grenas evel ma vije bet hejet gant eur fourradenn avel ; eur vouez, kouskoude, a glevet, e kreiz ar gerventenn, hag oa hini Per a gane gant e vouez uhel hag a glaske, gwella ma c'helle, unanij e vouez munut gant mouez izel Reunan. An daou boursat koz a grene, gant o acoun, hag a gave d'ezo e oa dilammet Paol Garnok ha Lucifer eus an fern, da gana a-dre o c'hein an « Te Deum » estlammus-se.

E keit ha ma tremene an dra-ze, en iliz, an Aotrou Graveran hag a gare kals ar roz a oa en e liorz, gant e voutou prenn eur pod dour gantan da zourra pep plantenn, an eil goude eben ; an heol a oa tomm, met n'oa doare arnev ebet ; ar peoc'h a oa dre-holl ha neuze dres, eo e tigeuzas da Ber ha da Reunan lakât kurun o mouezioù da strakal en iliz.

An eskob kaez a jomas a-zav, e kreiz e liorz, sabaet holl o klask gouzout petra dremene ; hag hen ha selaou da glask gouzout eus a belec'h e c'hello dont an hopadennou-se ; m'arvat eus plasenn-kêr ? Nann, eus an iliz ! Daoust ha dispac'herien a vije eno adarre oc'h ober o reuz ? An eskob, evel eur stourmer kalonek a redas wardu an trouz-ha gant e voutou prenn, en e dreid, e pignas en iliz a gave neuze a oa leun a dud ha pa dalv ne gavas nemet daou goner muioc'h el letrin oc'h ; ober an todilhon en devoa e enkreuz kement. Chem a eure souezet da zellet ouz an daou venezad hag a ouie kana, hep beza hen desket, gwelloc'h eget kanerien amparta iliz-veur Itron Varia Bariz pe iliz-veur Sant Per Rom.

An Aotrou Graveran a oa o selaou

c'hoaz pa deuas ar c'houblad diweza da vervel gouestadik, dindan bolzicu uhel an iliz-veur. Hor c'hanerien a oa o vont er maez, gant o fenn-baz, lorc'h enno, hep chom da c'hortoz gopr ebet, pa deuas an Aotrou 'n Eskob, a-dre o c'hein, da skel war o skoaz.

— « Va gwella gourc'hemennou, d'ec'h, gwazed, emezan, eus a belec'h e teuit c'houi ?

— Eus a Vraspart, Aotrou 'n Eskob, emezo.

— A ! eus bro ar bleizi !

— Ya ! vat, dres, Aotrou 'n Eskob !

— Anaout a ran ho pro, eme an Aotrou Graveran ; gwelet em eus Menez-Are e kaver ennan kement a vlei zi hag a zenved, met ne oulen ket e c'halled kaout er menezioù, du-ze, kanerien vat evelloc'h ; ar ganerien am eus em letrin a zo koz ha frailhet o gourlañchenn ; ezomm am eus da glask re all yaouankoc'h ; chomit eta ganen !

— O Nann ! A-va, Aotrou Eskob.

— Eo ! eo ! chom a reoc'h, sur ; warc'hoaz em a zul, eur gouel bras ; c'houi a jomo da gana, em iliz, hivizi-

ken ! Graet eo ar marc'had, n'eo ket 'ta ? Tapit aze em dour ; daouzek kant lur er bloaz peb hini hag eun tammig gwerz-butun oustenn. Graet eo ar marc'had ?

— Nann ! Nann ! Aotrou 'n Eskob, ni a zo eus Vraspart ha dour ar menez, gouzout a rit, pa vezer bet ganet waman, e ranker mervel waman.

— Paotred, eme an eskob, 'm eus aoun ho peus pennou ken kalet ha reler ar C'hragoù ; mat, ma n'eo ket uhel a-walc'h ho pae, mar kirit ho pezo c'houec'h kant skoed er bloaz ; tri-ouec'h kant lur er bloaz, evel va vikeled vras !

— C'houec'h kant skoed ! Nann ! Ne dalv ket ar boan ; n'omp ket gouest da c'hounit kement-se - Trugarez d'ec'h, Aotrou 'n Eskob ; re a enor a rit d'eomp ; kenavo ! e lec'h chom amañ eo gwell ganeomp distrei adarre da vro ar Bleizi !

Hervez Frederik ar Guyader
e « La Chanson du Cidre ».

— Frederik ar Guyader, ganet e Braspart d'ar 17 a viz maez 1817, mirer levrer Kemner, a varvas e Kerfeunteun d'an 13 a viz du 1926.

AN DUD DIWAR AR MAEZ

C'houek eo da bep den e loebenn Da zankfed ober tan gant zadenn !

Ar gêr ! ya ! peger c'houek eo ar ger-se ; an holl o deus joa ouz ar gêr ha pell emañ diouzin ar c'hoant da rei da gredi n'o deus ket kêriz hast ouz o c'hêr, ouz al lec'h santel-se a ro goudor d'ezo ha d'o zud, e lec'h ma kavont peoc'h hag eurusted, inti hag o bugale. Hogen, ma 'z eo troet an den gant e gêr, n'eus fors e pelec'h emañ o chom, me 'gav d'in en deus mutoc'h a joa outan c'hoaz, an hini en deus gwelet an deiz en eun ti, war ar maez, pe e vezo an ti-ze eur maner kaer pe eun ti soul ; ma 'z eus bet savet ennan bugale an hevelep gouenn, epad meur a gant vloaz, an eil rumm warlerc'h eile, pegetement e trid ar galon o welet e doenn. Ar zoni anezan hepken a laka an dour da zevel en daoulagad ; aze e viter tenzoriou o deus mutoc'h a dalvoudegezh eget holl denzoriou ar bed !

Er manerou koulz hag en tiez ail e weler c'hoaz ar gwele, e lec'h ma varvas ar re goz, an eil warlec'h egle hag ar c'havell brao e kousk ar mab bihan ennan ; eur c'havell kizellet gant ar c'halvez tachou alaouret en dro d'ezan ; furn eur groaz, er penn araok evit rei da anaout e tile ar c'hristen tremen e vuhez dindan ar groaz ; er penn a-dre d'ar c'havell ez eus diou lizerenn, graet ivez gant tachou, da verka hano ar paotr, hag, evelse, e c'hell kavell an tad, pe an tad koz, beza ivez tra ar mab, rak, peurliesa, dre zouidhs evit ar re a zo bet en o raok, ar gerent a laka o bugale en hevelep hano gant o zud pe o zud koz.

Gwelet a raer c'hoaz en ti, kador an tad koz e kichen an tan ; pa veze hir an noz, ec'h azeze eho, e vab bihan, war e varlenn, e gorn-pri en e c'henou hag e displege d'ar re a oa endro

d'ezan, e vuhez hag hini e dud, abramour d'ezo da c'houzout doare-beva an amzer dremenet, evit staga, evel pa lavarfen, an amzer-ze ouz an amzer vremen hag ouz an amzer da zont, evel mellou eun hevelep chadenn.

Amañ, e kichen ar prenestr, emañ ar c'horn, e lec'h m'en em lakae ar vamm da lenn buhez ar Zent ha d'ober stamm d'ar re vihana ha larkoc'h, er penn-all, harp ouz an deleziou, ez eus eur pres. ennam renket traoù bet d'an tonton beleg, breur an tad-kunv ; e loaiou arc'hant a zo aze hag, ivez e vreviel, e chapeled ha meur a dra all !

A-zioc'h ar siminal, emañ ar grusif a oa deuet gantan eus a Rom pa oa bet pardon bras beleien an eskopti ; an Tad Santel Gregor XVI, e-unan, en devoa roet peb a grusif henvel d'ar veleien galonek a oa aet betek ennor. Portred an tonton beleg e lavaran hano anezan a zo er zolier, a-tribilh ouz ar vogez ; eun den a êr vrag, eur zant, pa livirin mat, troet da ober vad d'ar paotr, betek lemmel e roched hag he rei d'eur c'hasker bara, eun deiz m'edo o tont d'ar gêr, en eur bedi ha ne oa gwenneg ebet gantan ; kaout a rae d'ezan gwelet Jezuz. E-unan, di razan, o c'houlenn aluzen : « Gortozit, va mignon ! » emezan ; hag hen, mat gouis, ober eul lamm er park testa ha dont kerkent da rei e roched d'ar paotr.

Diskouez a raer c'hoaz en ti, ar riboul e lec'h m'en em doolas ar beleg-ze, pa n'oa nemet eun tamm paotr, war galon e vamm, da anzav outi en devoa c'hoant da vont da veleg hag ar vamm, en eur ouela, her stardas etre he divrec'h, en eur drugarekaat an Aotrou Doue, eus an enor a rae d'he bugal ; araok kemeret hent ar c'hloar-

di, evit ar wech kenta, e c'houennas e vennoz digant e dad, eun tamm glar c'haret o welet e vab hena o vont diouz ar gêr.

Tiez war ar maez, tiez benniget ! Nak a c'hrasou a zo kouezet warno, nak a vertuziou a zo bet bleuniet enno ; ar skoueriou mat roet gant ar re goz d'o bugale a jom ar c'houez vat anezo etre mogerioù an tiegeziou-ze ha n'eo ket souez e tiouantse enno, beb an amzer, danvez beleien ha leanezed santel ! Eno eo e tibab an Aotrou Doue e zervicherien, peurliesa, rak an daou farz eus ar re o deus gouestlet d'ezan o buhez a zo bet savet war ar maez. Pedenn ebet, skouer ebet, ne 'za da goll ! Abred pe ziwezat e kavont hekleo en eneo, e skoont war ar c'halonou ; perziou mat ar re goz a en em zil gant o gwad e gwazied o bugale ; o skoueriou mat hag o fedennou a jach bennoz Doue war ar re a deu war o lerc'h ; ar zoni anezo a ro nerz-kalon d'o diskennidi d'ober o zrez er bed-mañ.

Ar grusif a weler a-zioc'h ar gwele, he deus frealzet meur a hini ; roet e oa bet d'ar re goz, gant o bugale, evit o eured hanter kant vloaz ; pa voe goulnnet digant an tad koz petra rafe plijadur d'ezan, e respontas raktal : « Bugale, ne c'hoantaan nemed eun dra gwelet Doue pa 'm bezo an euvar da veza galvet gantan ; roit d'eomp, eta, skeudenn Hor Zalver war e groaz, hag e varvin laouen ! »

Graet e voe, hervez e c'hoant, ha bloaz goudeze, e tennas e huamad diweza, war eur grusif all distroc'h ; an hini a oa etre daouarn e dad, pa varvas ; an hini e vije lakat e hini goz da boket d'ez, pa deuje he zro.

Dirak ar grusif e laker ar re vihan, da groazia o daouarn hag, araok anaout e dad, ar yaouanka a oar e pelec'h emañ Jezuz ; kas ra pokou d'ezan, diwar barlenn e vamm ; diouz ar mitin, ar vamm yaouank a daol eur zell ouz ar skeudenn zakr, araok staga gant he labour, evit, gellout dont a-benn anezan ; kinnig a ra d'an Doue a zo stag ouz ar groaz, he loan hag he skuizder ; e bedi a ra da zerc'hel beo, en tiegezh, ar pez en deus graet e vrud

vat, an daou denzor hon eus bet digant hon tadou, ar Feiz hag ar Brezoneg ! Diouz ma talv an eil e talv eben ; ar parzeziou o deus dalc'het ar muia d'hor brezoneg eo ar re wella da bedi ha da zakramanti ha pa stager d'ober fae war hor yez kaer ne zaleer ket da ober fae ivez war ar feiz ; en em harpa a reont evel breur ha c'hoar, n'eus ket da lavaret namn.

En ti e lavaran hano anezan, ar wreg yaouank a oar an dra-ze ; gouzout a ra penaos o deus ar re goz tremenet o buhez, e pelec'h edo an tad-kunv pe an tad-you p'en em gavas ar re c'hlas gantan, epad amzer an Dispac'h ; erru e oa d'ar gêr pa c'houennas ar zoudarded digantan : « Ha te, paotr yaouank, n'az peus ket gwelet ar mab ac'hannen ? »

Hen, hanter sonnet e izili gant ar spont, a lavaras, en eur vouc'hoarzin : « N'emaoch ket pell, war e lerc'h, si-toyaned, emañ o paouez tremen dre an hent-mañ ! »

« Trugarez d'it ha yec'hed da zervicha ar Republik ! » emezo. Ar breizad en devoa, dre e gomzou, saveteet e vuhez hag hini e dad, rak ouz o c'hlas edo an dispac'herien, dre m'o devoa klevet e oa kuzet diou leanez en ti. Mont a rejont en ti ; furchal ha difurchal a rejont hep kaout netra ; ne w-l-jont nemet Lan ar Milmicher, o kempenn an orolach, war an deleziou, e luredou war e fri : « Petra ? emezo, n'eus den en ti-mañ ? »

— Me 'zo eun den, pa lavaran, eme Lan, ha c'hoaz e' c'hoantait lavaret n'eus den ! »

Mont a rejont er maez, tenval o fenn, o veza ma n'o devoa kavet na tud an ti, nak al leanezed.

Selaouit eun dra all : « Amañ, war dreizou an ti, e voe degaset an eont koz pa gawe d'ezan edo dare da zervel. Tonton Yann a veze graet anezan, pa welas an Ankou o tostac'h e lavarars d'e n'ied : « Digorit an nor, paotred, ha va c'hasit war ar gador betek an trezou, ma wellin, eur wech c'hoaz, hor parkeler, an douar am eus pocmet gantan ; ma varvin evel al labourer dire-

bech, echu e zervez gantan, a nij e ene betek e Grouër. »

Graet e voe hervez e c'houlenn hag e serras e zaulagad war draou ar bed-man. Ha pebez maro kaer! ha pebez digemer en deus bet Tonton Yann er bed-all ! Daou-bleget epad e vuhez war an douar ar c'hornig douar Breiz-Izel a oa roet d'ezan da garet, en devot bevet er stouder, epad dek vloaz ha tri ugent, ha c'raok kuitaat e gorf, e lezel da vreina er vered, e douar e vro, e faivezas gantan teurel eur zell diweza war e barkeler, gounezet enno, daou viz a oa, gwiniz founnus, danvez bara d'ar re a jome war e lerc'h.

Ha rak-se 'ta, her gwelet a rit e krer c'hoaz an douar hag ar vro en hor parrezioù kristen.

E c'herioù diweza a voe gerioù brezonek, ha petra 'ta ! Ha ne dalv ket ar boan d'eoc'h lavaret emañ o konta sord'hennou d'eoc'h : ar wirionez ec penn-da-benn ! e miz meur 1930, pe wardro, eo e varvas Tonton Yann, Doue r'hen pardona ! Pep kristen en deus daou hano : an hini a vez roet d'ezan da zeiz e vadiziant ha, dre an hano-ze, e vezo anavezet er baradoz ha, war an douar, e keit ha ma vevo, en deus eul lez-hano, hini e dud koz ; met war ar maez, hag, en hor bro-ni, dreist-holl, nak a bet a zo ankounac'haret o lez-hano gant an dud ?

Dre vevad diouz an douar, poctria gantan, e garout, an den a deu ha ne ra nemet unan gantan betek tenna e hano anezan ; graet e vez Yann ar Vrenn, Per Gervilin, Arfad ar C'hoz, Kastell, eus tud a zo chom er Vrenn, e Kervilin hag e Koz-Kastell. Ha kaer eo

ar c'hiz-se; en em deuzi a reomp le douar hor bro, da c'horthoz an deiz ma 'z cimp da ziskuiza, en e greiz, dindon ar maez-bez a zalc'ho meneg ac'ha-onmp.

E kêr, an dud a vev krommet warno o-unan ; an amezelen dosta n'en em anavezont ket, e lec'h war ar maez, emæer evel en eun tiegez bras ; en em anaout a raer eus an eil penn d'egile d'ar barrez ; lavaret e vije eo kar ar barrisioniz an eil d'egile. Ar re goz a ya dre de d'ar re yaouank ; an holl en em anavez dre o hano-badiziant ; p'en em gav ar maro pe eur gwailz zarvoud bennek, an holl a gemer perz e kanv hag e poan egile ; ma teu laouenedigez en ti, an holl en em laouena ! Karantez a zo etre ar barrisioniz. Gwelet bemdez dirak an daoulaqad oberou Doue, ar gwez, al laboused, an oabl, an douar, a laka an dud da garout o C'hrouer hag o nesa ; an eil hag egile o deus an hevelep mennzioù. N'eus ket pell, en eur porz, en eur vourc'h vihan, edo an dud o c'headal tro da gaout glaou. Kreiz-deiz a zonas, ar c'hloc'h a dintas : « Poent lein eo ! » eme eur gwaz, ne zontie, evit doarre nemet en e gof : « Poent lein ? eme eur vaouez, en e gichen, an Angelus eo, da vihana ! » Eur plac'h yaouank deuet war an oad, a oa harp outi : « Lavarit an Angelus d'eomp 'ta, c'houl ! », emezi. Rakal e stagas eben gant ar bedenn a blij kement d'ar Wer-c'hez ha daoust ma oa kristenien c'htos etouez ar re a oa eno, an holl a respontas ! den ne nac'has meuli hor Mamn a zo en neuv.

Tintin ANNA

Mouez eur prizonier breizat :

« Le mouvement breton est parti ; le progrès est fatal ; la voix du sang est de plus en plus impérieuse dans les fils de la Celtie. La langue d'un pays est la matrice des âmes de ses enfants. Feiz ha Breiz, pas de foi sans Bretagne. (R. V. an N... Stalag IV C)

ITRON VARIA GARMEZ, gant Y. DREZEN

Eul leor fall, skrivet fall...

Paourentez ha gwanienn ar skrid-varnouriez war an embannadurioù brezonek ; n'eo ket paour eo, gwelloc'h e ve lavarout n'eus ket anezi. Ne vern petra a vez skrivet e brezoneg, setu dioustu lod eus mignoned ar yez o tigeri o genou bamet : « Eur penn-ober muioc'h e brezoneg ! meuleudi penna-da-benn, rebech ebet 'nholl. Sonjit ta, eur romant brezonek, 320 pajenn d'ezan ! evel ma ve eul levr da veza barnet diouz ar pouez paper a zo emman.

Doueti a ran petra zo penn-abez eus an doare hegarat-se da varn. N'eo ket stank kenan al levrioù embannet e brezoneg, perak dispenn o brud ? perak diskar o luf ? Ne rafer nemet skollha ar skrivagnerien, ne rafer nemet bihannaat niver ar brenerien hag ar lennerien ; ha neuze, n'eo ket d'eomp-ni, mignoned ar yez dibrazia hor madou. Digarezioù ha n'emaint ket hep dalc'h, hen anvad a ran ; ne welan ket avat peseurt gounit a zeu d'ar yez dre an hent-se nemet ar c'hred roet da oberou didalvez a-wechoù pe nozus, nemet tro roet d'ar skrivagnerien da jom hep poueza a-walc'h o labourioù, nemet an nach ar wirionez a

vez graet ouz al lennerien. A drugarez Doue an emzav brezonek a welomp o kreski e nerz bemdez a zo start a-walc'h war e dreid evit gouzav eur skridvarnouriez dizamantoc'h ; stirlhet e rank beza pep skrivagner, burutletet pep oberenn ma 'z eus c'hoant rei d'an emzav eul lusk padus ha frouzus.

Bez' ez eus levrioù hag a ra vad d'ar eneoù, hag a laka ar c'halonou da dridal gant triviliad-mou nikel ; a-du emaint gant ar feiz, an onestiz, an urz vat. Levrioù mat int ha pa vez an oberour eun arzoù, eun den hag a ar e vicher eun dudi eo lenn al levrioù-se.

Bez' ez eus levrioù hag a vag techou fall ar galon, hag a laka da ziroll ar c'hearz gros ; dispenn a reont kement 'zo da veza doujet en eur gevredigez ; eul labour a zismant a reont ; levrioù fall int. Mar deo ar skrivagner dournet mat n'eo ket hep plijadur e vez avat. Dipitus eo gwelloc'h eur benveg kaer o'ch ober eul labour a freuz hag a zismantur.

Bez' ez eus levrioù fall skrivet fall...

Klasket en deus moarvat raskrivagner I. V. Garmez diarbenn ar rebechoù c'houero a c'helle beza graet diarbenn ar menozioù displeget el levr hag en deus barnet en eur doare dichipot a-walc'h kement hini a gredfe kaout abeg : « Eur romant yac'h. Feuket e viot gantan marteze. Pez na viro ket outan da chom yac'h. C'houi eo a zo kleñv mar d'oc'h feuket. » Daoust d'ar varnedegez-se n'em eus aon ebet o tiskleria oun bet feuket hag e tiefe pep kristen ha pep den onest beza feuket pa wel o c'hloza hed-a-ned e levr a bep seurt menozioù enep ar feiz, enep an urz, pa wel ober goap euz kement tra en deus bet doujans evito hed ar wech. Perak tamall an oberour a lavaro lod, n'en deus graet nemet taolenna ouez ar vigouenned ; n'eo ket gwir « en enu roet en deus e-unan » a lavar d'eomp R. H. ha piou eo Y. Drezen ? « Sous une frêle écorce chrétienne se cache, en son âme, un naturalisme tout païen » a skriv F. Ménez (Dépêche de Brest 11-12 octobre 1941). Ezomm ebet da veza souezet ma' donp feuket.

Kaozioù gros ha luc'haj a zo ivez el levr. Gouit a ran ervat e vez estreget kantikou ha pedennou gant an dud ; al lennou ivez hag ar poullou a zo loustou ha lec'hid er strad anez ; ne welan ket avat peseurt plijadur a gaver na peseurt vad a rafer o skrabat ar strad evit degas ar voutenn war c'hoar. Bez' ez eus loened hag a zo

o plijadur turia ha furchal el loustou hag en anwez ; gwelloc'h eo ganin lezel difich an dour hag arvesti ouz eul lennad dour sklaer, warnan flemmou-naer o trei hag o c'hournnial.

Ano' zo da drei al levr e galleg ; n'ouzon ket peseurt gounit a rafe brud hor Bro gant an droidigez-se. Mar deus dilhad fank en ti, chomomp er gêr d'o gwalc'hi.

Ar yez da vihana a zo mat, yac'h, lennegel ? N'eo ket ! pell ac'hano.

Hervez ali F. R. A. e « Arvor » em eus lennet I. V. Garmez, ar bluen em dourn.

Ne ran ket eur brezoneg lennegel gant yez I. V. Garmez ; fazioù eleiz a zo ennan a enep reolennoù aesa ar yezadur ha dreist-holl en em zislavaret a ra ar skrivagner ken alies ha ma kar « hervez e c'hoant... hervez e youl ». Lavarout a c'heller n'eo ket d'ar yez plega d'ar yezadur met d'ar yezadur plega d'ar yez, a zo re wir. Nemet ma teu deoc'h sevel eur reolenn hervez ar bajenn-man pajenn eus I. V. Garmez, setu hi d'an traon er pajennoù warlerc'h. Dired eo yez I. V. Garmez ha o'hellan ket meul ar skrivagner e kement-se. Ne alian tamn ebet ar re n'int ket desket war ar Brezoneg da glask hen deski el levr-se ; o dizalia a ran kentoc'h. Petra zontec'h eus eur « romant bras lennegel » e galleg, ma kavfec'h

tro-ha-tro « il faut que j'aille » ha « il faut que je vais ». — « L'amour du prochain » ha « l'amour avec le prochain ». — « le voi-

ture » ha « la voiture ». Ne gaver ket kement-se el levriou a ugent real nemet eur gwenneg zoken. Ar buruteller.

Barnedigez " STUDI HAG OBER " NEDELEG 1941

war « Itron Varia Garmez »

Romant gant Yavenn Drezen

Tud o c'houlta war o buhez, setu tud romant Drezen. Tud dic'halloud da sevel ha d'ober eun dra bennak talvoudus eus o buhez. Tud a bouez warno eur blianedenn dall, didruet, na gomprenont man ebet enni, ha na zegas hi d'ezo nemet kasoni ouz pep tra gouarnamant, relijion, Doue.

Ar bed ma vez ennan tud ar romant eo toull bac'h an dizaper gant c'houez an daonedigez. Pounner ha trenk eo aergelc'h an danevell betek beza hegasus. Klask a reer en aner eun dra bennak adsavus, frealzus, ha ne roer d'eo'h da dañva nemet dic'hoanag na diskredoni...

Ar vuhéz evidomp-ni, Kátoliked, n'hall ket beza eur c'houladenn, na beza eun toull bac'h; nag ar maro eun diskeun e

puñs an netra; met eur stourm da dizout ar gened hag ar wirionez; eun trec'h war an droug, eun digor war da kement a zo leun ha klok. Ha me, daoust da Paol Tirili, e plij an dra se d'in muioch.

Me a gav d'in, ne dalvez ket d'eur vro, na zoken da Vreiz, an oberennou lennegez na zegasont d'an enoet nemet dic'hoanag ha diskredoni, ha n'eo ket ar spered « anarchist » a c'hell degas d'imp eun urz nevez. Ezom hon eus eus ar pezh a uhela, eus ar pezh a laka nerz ar galon da adsevel evit ar stourm hag an trec'h. Feiz a zo ezom d'eur vro evel hon hini, feiz e talvoudegez ar striv, feiz e talvoudegez ar vuhéz er bed-man hag er bed da zont, feiz en dasor'hidigez. Maodez GLANNDOUR.

ITRON VARIA DRUHEL

Kannad Istor ha Traou koz Eskopti Kemper ha Leon, eil niverenn 1941, a ro d'eomp da anaout e roas ar Pab Leon X induljansou kaer d'an 20 a viz genver 1520, d'ar kristenien a 1/2 ae da bardona da « Drenel », war harzou « Ploemoguer ». An Doktor Dujardin hag a studi kalz istor ar vro-se en deus gwelet dioc'htu e oa ano eno eus chapel Truhel, — gwechall Treff-Uhel, — e parrez Plönger hag a ro d'eomp da anaout e oa c'hoaz mogerioù ar chapel goz, en o sav, warlene, hag emañ eno atao skeudenn vaer gaer an Itron Varia gant ar Mabig Jezus war he brech.

Breman ez eus daou ugent vloaz e tremen dre Druhel, gant an A. Mengant a oa neuze person e Lok-Maria hag a oa gindik eus a Gervajan Plönger; gwelet a ris gantan ar chapel dilezet, an aotriou aet hini amañ, hini a-hon; eur chapel dilezet, en eur vro kristen evel ma 1/2 eo Goueled Leon, na pebez tra d'ist, ha breman, war a glevan, eo dilezetoc'h eget biskoaz Itron Varia Druhel, Itron Varia ar Vuhéz, gant he Mabig ganti war he brech, deuet da veza Itron Varia Druéz!

Eur Werc'hez, eur Vamm, hag ez eus bet kristenien a villadou o pedi dirazi, plou a dar epad pet kant vloaz, eur Werc'hez hag he deus ekulhet kement a c'hrasou hag a lovenez e Truhel ha tro-war-dro ha ne gav den da renka d'ezi he chapel!

Na pebez tra zoanius!

Emaomp tri bloaz a zo o veva en eun amzer leun a strafuilh; muioch eget biskoaz e tieomp en em drei ouz hor Mamm eus an nenv.

Perak ne vefe ket kavet etouez an dud a zo er boan, pe int-i a zo er gêr, pe int-i a zo en harlu, eun nebeud hiniennou da ober le da adsevel he zi da Itron Varia Druhel ma vezont diboniet ha ma teu o zud ya'ch pesk d'ar gêr.

Goude brezelioù ar groaz, en XIII vet kantved, nak a chapelioù a zo bet savet en enor da Vamm Doue, e Breiz, evit seveni leou Bretoned bet e gwask pell diouz o bro. Perak ne deufe ket Bretoned an XX vet kantved da adsevel ivez chapelioù ar Werc'hez ha re sent ar vro, dispennet gant ivinou yut an amzer pe gouezet dre lezouregezh an dud.

E Breiz, bro ar Feiz, chapel ebet kouezet en he foull, ne dfoe beza kouezet evit mat; sevel a dileont holl, kerkent ha ma teuy ar peoc'h, eus a varo da veo; tiez-pedi int holl ha tiez evelse ne vo ket re anezo morse.

Ne welan ket perak ne deufe ket Brez-tiz o-unan, hag o deus ezom ilizou nevez c'hoaz, da adsevel, e tal ar mor he chapel da Itron Varia Rekourans he deus ranket pignat war an dosenn da c'houlenz repu digant an Aotrou Krist, he Mab.

DASTUMOMP AR BRUZUN (1)

Gerioù dastumet e Sant Segal ha tro-war-dro

I. — Gerioù n'emaint e Geriadur ebet.

- 101 — **ALVAON** = ar souez. An alvaon a zo kouezet warnon: j'ai été tout étonné. An alvaon a dalvez kement hag ar ger sabatur, eun alvaon a zo eun den abaf, diaes rei d'ezan eun dra bennak da gompren.
- 102 — **AMBUZUILH** = krommet gant an oad; ambuzujh eo = il est cassé par l'âge.
- 103 — **BIDAR**: (an taol-mouez a zo war ar zilabenn ziweza) eur bidar a zo eur gwaz eus bro Pleyben ha Kastellin eul lezono n'eo ken. Rouzig eo ar gwir ano. Liestar ar ger Bidar eo Bidared; g.g. bidared, bidarezed = merched hag a zoug koez Pleyben ha Kastellin.
- 104 — **BITOUS** = unan bihan bihan; ar re vilous = les tout-petits.
- 105 — **BEULZI** = beza fromet = être ahuri; pegeit e chomi aze da veulzi = oombien de temps resteras-tu là, comme ahuri?
- 106 — **CHERCH** = arched = cercueil.
- 107 — **CHOUCHA-MOCHA** = e kuz, e galleg; en cachette; gwerze em eus va gad choucha-moucha.
- 108 — **DARDOUP** = eun den eus takad ar C'hastell Nevez, Plonevez ar Faou, Spezet, Landelo; an ano-se a vez graet gant ar Rouziked eus tud ar parrezouse. Liestar: dardouped; g.g. dardoupez ha dardoupedez.
- 109 — **DIC'HOI** = eun den gouez; e galleg: un vrai sauvage.
- 110 — **DIVAGANDON** = amzer, e galleg; qui ne convient pas; Divagandon eo d'eur werc'h he-unan mont da redek en noz. Il ne convient pas à une jeune fille seule d'aller courir la nuit.

- 111 — **DOUR MOAN** = e galleg: des glaires; teurel a ran dour moan dre ma beg = je vomis des glaires.
- 112 — **FLANI** = cajoler; Flani deus eun den: cajoler quelqu'un.
- 113 — **GROSOU** = e galleg des bourgeois.
- 114 — **KIVELL** = e galleg: le fût; kivell ar groaz: le fût de la Croix.
- 115 — **KRUGI** = e galleg: être exigeant; Krugi a ra an den-se.
- 116 — **KUZUNA** = e galleg: diminuer par la cuisson. An tamm kig-se a guzuno er pod: ce morceau de viande diminue dans la marmite.
- 117 — **LANGON** = eun den didalvez, e galleg: un vaurien.
- 118 — **LIKORN**, a likorn = en diagonale: treuzi ar park a likorn, traverser un champ en diagonale.
- 119 — **MAILHA** = tresser; mailha ar bleo, tresser les cheveux.
- 120 — **RAKERIG**, liester: rakeriked; an ano-se a zo gourel; e galleg: râle des genêts.
- 121 — **RIENN**, e galleg: Gadoue; rienn a zo eur strollder evel teil; eun tamm rienn; eun tamm mat a rienn; riennou, riennachou.
- 122 — **RIHET** = skornet; an hent a zo rihet gant ar skorn: la route est couverte d'une glace unie.
- 123 — **ROUDOUILHA**: rouler; ker mezev eo Mari, ma rank roudouilha; Marie est si ivre qu'elle a roulé.
- 124 — **SKIRZIN**: érable; eur wezenn skirzin: un érable.
- 125 — **TARLASKER** = un indéci; e pelec'h eo chomet an tarlasker-se: où est resté cet indéci?

Komzennoù troet kaer

ANO. N'eus ano ebet gantan a glav: il ne se dit nullement malade.

AZE, azez. Lakit eun aze: asseyez-vous.

BIKEN ATO. — Cette expression, surprenante à première vue, est très usitée pour énoncer la répétition fréquente d'un acte.

Kaout a rect biken ato Yann en ti-ze: Vous trouverez très souvent Jean dans cette maison. Un acte continu, ininter-

rompu, exige ato seul.

BEG CHOUEQ: ar vaouez-se he deus eur beg c'houero: cette femme a des propos blessants.

BOTEZA a ra e vamm; il frappe sa mère à coups de sabots.

BREZONEG kas ar zaout er maez a zo gantan: il parle un fort mauvais breton.

(1) Gwell « Feiz ha Breiz » meurze brel ha Gwengolo-Hefe 1941.

DISLANSADENN. Al lón a reas eun dislansadenn : la bête fit un bond désordonné.

DROUG. — Droug ennon dech, dizrougst ouñ hizio : fâché hier, je suis aujourd'hui d'fâché.

EIER : en eier = hier au soir.

FUSTA = enlever ; ar bardonerien a fusta ar c'han : les pèlerins enlevaient le chant.

GOUDE = quoique ; goude beza ar zul, Per a labouré ; quoique ce fut le dimanche, Pierre travaillait. Dans le Léon, goude n'est jamais employé dans le sens de quoique. Le Gonidec dit dans son dictionnaire : goude, préposition et adverbe. Il faut avouer cependant que l'on emploie goude comme conjonction dans le sens d'après que ; goude beza leinet ez eñt da ober eur bale : après avoir déjeuné, ils allèrent se promener. Goude ma est d'un emploi fréquent avant un adverbe.

GLAO-HEOL. An devezour-ze a c'houlenn eur skeod bemdez, glao-heol ; ce journaliste demande trois francs par jour, qu'il pleuve ou qu'il fasse beau.

KALAGOANV. Ma yer a zo o'ch ober kalagoanv ; mes poules se remplissent en vue de l'hiver.

KOSENTEZ = vieillesse.

KOUER AR MARO = la lessive après un décès.

KROGAD = N'eo ket chomet nemet eur c'hrogad en ti-ze ; Il n'est resté que très peu de temps dans cette maison.

PENNACHOU : ce qu'on appelle en Léon lostennachou ; criblures de blé vanné.

RUZ DIRUZ etre e wele hag an tan, se trainant du lit au foyer.

SPARFELL ; sparfell voan ; épervier ; sparfell louet, buse, oiseau appelé skoul dans le Léon.

SPI LHENN ALCHOUEZET, épingle de sûreté.

STRUJA = repousser ; daoust ha struja ray ar gwez trouc'het-se ; ces arbres coupés repousseront-ils ?

WARLERCH WARLERCH = à la fille indienne ; aet int o zri d'ar park warlerc'h, warlerc'h. Ils sont allés tous les trois aux champs, à la fille indienne.

WAR UNAN ; lakât ar beterebez war unan ; éclaircir les betteraves.

YEN eo aet ma fenn pa m eus klevet va mignon o komz a-eneb ar religion ; J'ai été glacé en entendant mon ami parler contre la religion.

Y.-MADEC.

bet person e Sant Segal.

« Ra deuy eleiz a veleien da heulia skouer an A. Madec ha da zastum en o farrezioù eun eost puih a c'herioù pe a gomzenc'hoaz ha n'int ket bet renket c'hoaz er geriadurioù brezonek, hag ar pez a lavaran d'ar veleien a lavaran kenkoulz all d'ar vedesined, d'ar vistri-skol, en eur ger da gement hini a zo o veva, eur pennadig diouz bro e dud hag a glev eur brezoneg eun tanm dishenvel diouz hini e ger. »

« Dastumomp piz ar bruzon hag arabad lezel netra da vont da goll. »

AIR C'HABUSIN AIR GWENN

Komzou ar werz-man a zo bet kanet gant Mac'harit Fulup, eus Plunet, dastumet gant eur beleg eus he farrez ha reizet gant an A. Vallée. Komzou dem-henvel ouz re Mac'harit Fulup a zo bet dastumet gant F.V. an Uhel, en e eil lev'r Gwerzioù, p. 360. Ton ar c'habusin ar Gwen a zo kac' dreist hag a c'hell beza laket, eme an A. Vallée, kenver ha kenver gant ton « Ar Baradoz » hag hini an « Dreinded Santel ».

Pa oan em gwele kousket mat Me n'am oa ken sonj met ar vad
O tont eun ael dam di-hu-ni - Ha den yaou-ank kous-ket oc'h c'houi ?
Ha mar d'oc'h kous-ket di-hu-net Rak gant Doue c'houi zo galvet.

Pa oan em gwele kousket mat
Me n'am oa ken sonj met ar vad ;
O tont eun ael d'am dihu-ni ;
« Ha, den yaouank kousket oc'h c'houi ?
Ha mar d'oc'h kousket, dihu-net ;
Rak gant Doue c'houi zo galvet. »

II

Dilez't ar gwin hag ar merc'hed
Ha kemeret eur chapeled ;
Dilez't ar seiz hag voulouz
Ha kemeret eur vantell rouz ;
Pleget dindan eur reolenn
Evit ober gwir binijenn.

III

Pemp bloaz war nugen't zo bremañ
'Boe m'emaon o ren er bed-man ;
N'am eus netra, na ti ebet,
'Met eur galon leun a bec'hed,
'Met eur galon leun a bec'hed,
Gant gras Doue me hen gray net.

IV

« Ma Zad, ma mamm, mar bec'h kontant
Servichi Doue am eus c'hoant »
« Perak, ma mab, c'h ae d'ar studi
« Lec'h chom aman d'hon servichi ? »
« Ma zad, ma mamm, mar bec'h kontant,
Mont da gabusin am eus c'hoant. »

V

Da gabusin da goste 'r Spagn,
D'eur gouent vras d'an Alamagn. »
« Mar keret c'houi a vo beleg,
M'hon do an eurvad d'ho kwelet
M'hon do an eurvad d'ho kwelet
D'ar zul c'h ober tro ar vered. »

VI

« Bout beleg, ma mamm zo kargus,
Ha d'an ene zo gwall risklus,
N'eo ket a-walc'h karg e ene,
eus ene re all 've ive. »
« Mar keret, c'houi 'vo avokad,
Ar stad-ze 'zo eur gaer a stad. »

VII

« Bezan avokad 'zo diaes ;
Ret eo kavout kant digarez,
Ret eo kavout pleg-ha tro hir
Da lakat 'r gaou da vezan gwir »
« Mar d'eo da gabusin ec'h aet
Ma bennoz ho po pa garfet. »

VIII

« Ma mamm pa lakfed rann 'n ho ti
Graet e lodenn da bep-hini ;
Ne c'houlann seurd eus ma danvez ;

en nenv 'mañ ma finvidigez,
Ne c'houlann seurd eus ma madou,
Met eun doussenn vouchouerou,

IX

Met eun doussenn mouchoerou,
Da zec'han ganto ma daerou,
Da zec'han ganto ma daerou,
Ma ouelin gant keuz d'am gwallou,
Ken'vo, ma mamm, ken'vo ma zad,
Ken'vo, ma farrez Huelgoat.

X

Ken'vo, ma farrez Huelgoat,
D'am c'hoarezed, avantur 'vat !
Ken'vo d'am breudeur 'laran ket :
Ar re-ze deuzio d'am gwelet. »
« Pa ziuano kanab 'lec'h lin,
Ni 'z ay d'ho kwelet, kabusin ! »

XI

Pa vleunio 'lin er ganabeg
Ni 'z ay d'ho kwelet kloareg ! »
« Kouz 'vije d'in 'pje laret,
n' denfac'h biruken d'am gwelet ;
n' vijen ket muioe'h glac'haret »
Ma 'z ouñ gant Doue em spered. »

XII

E dad, e vamm a lavare
'n eil d'egile eiz vloaz goude ;
« Evit laouen ne varvin ket,
Ken n'ho gwelet ar c'hloareg. »
Ar c'houerriad koz a vonjoure
War have 'r Spagn eiz vloaz goude.

XIII

« Demat ha levezeg amañ
Ar skolach vras pelec'h amañ ?
Ar skolach vras pelec'h 'medj,
Eur 'mah am eus kloareg emmi
« Ha devez mat d'oc'h c'houi, ma mab !
« Ha d'oc'h ive, 'mean, ma zad. »

XIV

Ha d'oc'h ive, 'mean, ma zad,
Ha penaos e ra ma mamm vat ? »
« Yac'h eo, a drugarez Doue,
Mañ er ger-man kenkoulz ha me. »
« Aotrou Doue, ò ma Doue,
Na sot eo 'r vamm gant bugale ! »

XV

P'eo deut pemp kant leo d'am gwelet
Ar pez n' meus biskoaz meritet !
War menez Kalvar 'z eus eur groaz
N' deus gwelet den he far biskoaz
Ni a yal hon tri d'he dougen
'gevred gant Mari Madalen ! »

Mouez euz prizonier breizal :

La langue bretonne doit s'imposer comme une réalité devant la France entière et au-delà.
(R. V. an N., Stalag IV C)

KELEIER AR MIZ

C'hoari teurel ar Vell

Ar vell a zo eur c'hoari hag a oa anavezet mat gwechall e Breiz-Izel, met eur c'hoari eus ar re zanjerusa e oa ; gwir eo euz tud ha ne garont nemet ar c'hoariou danjerus, e lec'h ma vez pennou da faouta ha divesker da derra.

Cambray, en e « Voyage dans le Finistère en 1794 » a lavar d'eomp e voe difennet c'hoari ar vell e Bro Gerne, goude eun darvoud c'hoarvezet e Pont'n Abad pa voe heuzet eno, el lenn, ouspenn daou ugent den o redek warlerc'h ar vell.

Emil Souvestre a lavar d'eomp ivez en e levr « Les Derniers Bretons », pegouls ha perak e voe difennet ar c'hoari-se e Bro-Wened, goude eur gwall zarvoud degouezet e Stival.

Peurzilezet e oa eta ar c'hoari-se dre aman ouspenn kant vloaz a oa, p'hon eus e welet, graet eun dro hir gantan, e Bro-Zaoz hag en Amerik, o tistrei davedomp dindan an ano saoz a foot-ball.

Evel ma skriven e « Feiz ha Breiz » miz kerdu 1928, ma ne vefe nemet danjerus ha ma rafe eur vad bennak e vefe gallet e c'hoazanv, met, siouaz ar vad a ra n'eo na skler, nak anat.

An ofiser Hébert, en e levr « Le Sport contre l'Education physique » a zikouez d'eomp zoken e ra ar c'hoariou-se hag ec'h en em skuizer, re en holl enno, muioch a zroug eget a vad d'ar c'horf, p'eo gwir, emezan, war 100 den yaouank galvet da welet ha mat e oant da vont da zoudarded, — breman pa oar ken troet ha ma 'z oar gant ar « sports » — ez eus 53, ya, tri hag haanter kant, ha n'int ket gouest, d'o 20 vloaz da vont dindan an armou; 53 war 100 hag a zo « infatig au service armé ».

Antronz eur c'hoariadeg evelse, ar Fe a vez torret o c'horf outo gant ar skuider ; pe seurt labourat a raint neuze pa 'z aint d'o dervez ? ...Hag an ene ?

Eun ofereñn a vo klevet, marfeze ; da vi-

Ar Brezoneg e skol-veur Roazon

D'ar 15 a viz genver diweza, dirak mistri gouizika an Deskadurez e Breiz, war ar brezoneg, hag eun niver bras a zelouerion, diredet darn anezou zoken eus Pariz, an A. Batany, aluzener skol gristen Kastellin, en deus disklriet e studiaden war ar peziou-c'hoari, ar marvailhou, ar soniou hag ar gwerzio pennaouet gant Fanch an Uhel, wab Kerrarborn, Plouared, ha gounezet, ker brao ha ma oa troet gantan, beza de-

hanañ darn her graio, met arabad d'ar beleg hen lavaro beza eun dever goulou ; ar berra ma vo eo ar gwella ; ar spered n'eman tamm ebet en iliz ; aoun a zo da veza re ziwezet er c'hoariadeg a die beza graet, alies, 20 leo pe 30 leo diouz ar gêr. Ene Gargantua, marlonk bras Rabelais, a oa en e gegin ; ene ar meller a zo en e c'hoari. Lavaret a c'heller, hep fazia re, an hanter eus ar zul a dremeno war dachenn ar c'hoari ; an hanter all oc'h en em gempenn da vont di hag an hanter all eus an noz warlerc'h en ostaleri, oc'h eva glaourenn, falloch alies eget an dour eus a bod ar gwellienn.

Ha petra eo eur zulvez tremenet evelse ? Eun dervez miret gant Doue, evitan e-unan, ha laeret digantan.

Gant ar bloaz nevez 1942 an Aotrou 'n Eskop Duparc en deus embannet ar gemennadurez-man diwarbenn ar c'hoariou sul-se :

« Ar re yaouank a die gouzout eo ar zul da genta da Zoue a die beza pedet hag enoret ha goude d'ar gerent a die beza karet ha sikouret hag, er fin hepken, d'an diskiuz ha d'ar c'hoari.

« Ar c'hoariou, p'en em roer re en holl d'ezo, a deu da veza marlonk, a gemer an holl amzer hag a vir ouz an den da ober e zeveriou brasa. Ret eo ober pep tra gant pouez ha muzul ; anez n'eus nemet dizurz ha koll.

« Brasoc'h gouliou a zo an eil eget egile evel Nedeleg, Pask, an Holl Zent hag all ha pa zigouez ar gouliou bras-se e tleomp tremen muioch a amzer en iliz pe etouez hon tud eget d'ar zulhou all. D'ar gouliou kae-se pe d'ar suliou bras-se eo fall mont da welet ar c'hoariou o c'hoari, rak o sellet outo e roer tro d'ezo da zilezel muioch-nui o Doue hag o zud ».

C'hoariou a zo en hor bro, evel c'hoari bouliou, kilhou hag all, ha ne belleont ket an tud diouz an iliz na diouz o zud, peñkak ne drofed ket ar yaouankiz warno ?

gemezet e renk Doktorfed skol veur Roazon.

Feiz ha Breiz a zo laouen o kinnig d'an Doktor nevez e wella gouc'hemennou.

Fizians hon eus e c'hello an A. Batany kenderc'hel gant e studiou brezonek ha dont a-benn da rei d'eomp hepdale, Istor hol Lennegez a zo c'hoaz da zevel ha n'eus hini ebet e Breiz, barrekoc'h egetan d'heñ ober.

Ar Brezoneg er Skolioù

Ministr bras an Deskadurez e Frans, an A. Jerm Carcopino, e derou ar bloaz nevez-man, en deus rotet aotre da ober eun eur hanter a skol vrezonek er zizun, en ti-skol, gant ma vezo goulnnet ha gant ma vezo graet warlec'h ar skol all.

Gwelloc'h degemer a roer d'ar brezoneg er skol eta c'hoaz eget d'ar c'hatekiz ; met re nebut eo evelkent, rak ar yez bet desket er gêr a die beza kenta ha gwella kan en deus eur c'helenner evit lakaat e gelenadurez da ziskenn e empen ar vugale vihan fiziet ennan ; ar brezoneg a die beza eta desket, nann, goude ar skol, met epad amzer ar skol, nann goude ar skol c'hallek, met a-raok ; epad ar bloaz kenta a skol ne diledet e Breiz-Izel, desket

d'ar vugale nemet lenn ha skriva e brezoneg ; kement-se e lec'h beza eur c'holl amzer ne vije nemet eur gounit amzer.

N'eus ket pell, eur vestrez-skol hag a ra skol ar re a die mont da glask o zesti-studi, pemp bloaz ha tregont a zo, a skive d'in eo ar re n'eus bet desket ger gallek ebet d'ezo er gêr eo a veze da genta ganti atao.

Brezoneg eta da genta er gêr ha brezoneg ivez da genta er skol, setu petra d'efe beza al lezenn.

Met, pegouls e teuy mistri bras an Deskadurez da gaout mat gwelet renka an traou evelse ?

Abenn neuze hag ac'han di
En do harzet meur a gi !

Ar Brezoneg en Ilizou

Brezoneg er skolioù a zo mat, brezoneg en ilizoù a zo gwella, ha, siouaz, e meur a iliz, zoken e Breiz-Izel, ne glevet mui nemet galleg. Eul lenner doaniet o welet stiepel ar brezoneg er maez eus an ilizoù a skriv d'eomp : « Petra welan bemez ? Ar vugale, desket ganto eun nebut katekiz gallek, a-vec'h diou bedennig e galleg, o vont d'ar gêr da vrezonaga evit ar peurest eus o buhez. O zad, pe o mamm pe eun all bennak eus o zud a zeu da vervel ; kalz a anaoudegez a zired d'an arvest hag eun anaoudegez koz a lavar ar pedennou e brezoneg. Ar Vugale ne ouzont ket ar pedennou-se ; pa vezint tud yaouank o devezo ivez ankounac'haet o fedennou gallek, na petra 'ta !

Ret e vije gallout lavaret, skriva, youc'h'al pebez fazi, pebez droug, — Ya ! eun droug hag a die lakaat Paolig da c'hoarzin laouen, — a ra d'ar Feiz ar re a ra ruz war ar brezoneg.

Respontet ez eus bet d'in : « Ba ! n'eo ket ker gwas-se ar fazi-se ? » Hag enebourien ar brezoneg a ya betek sonial ; pa vo maro ar brezoneg ne vo ket kont evelse ! Met enebourien ar brezoneg a varv kalz anezo, bemez, kant vloaz a zo hag ar brezoneg n'emañ ket liou ar maro en e gesc'henn c'hoaz. Penaos ober neuze ? D'am meno ne die beza nemet eul lizenn, unan hepken : **Ar brezoneg e ilizoù ar vrezonagerien.** Hen mirout e lec'h n'emañ, hen lakaat e lec'h n'eo bet kaset er maez.

Ha tre n'emañ gant ar gudenn, teurvezet ma anzavin ouzoc'h eur peñched a ris n'eus ket a wall bellou ; eun nebeudig amzer a-raok ar brezel-mañ, d'an doiz kenta a viz du, en em gaven en iliz parrez. Gouesperou an Anaon, Leun chouk an iliz ; brezonegerien holl, kristenien vat. Kanet gant an holl : « Breudeur, kerent ha mignoned... » Dont a rae an dour en daoulagad ha kalz evelidoun. Biskoaz, eus a vihanig da bemp bloaz ha daou ugent,

n'em boa klevet en iliz-se, iliz va badizant, va fask kenta, va eured, nemet kantikou, pedennou, prezegennoù brezonek.

Va mamm (er vered, Doue d'he fardono) biskoaz eur ger gallek ne oa bet etreiz ha me.

Ha setu ! eur beleg a-ziavaez, goulnnet da zont a-ratoz da brezeg a bign er gador. Em c'hichen e klevan ar gaoz-man stre daou yaouank :

« Eur gwall brezezer, war a leverer.

— A ! ya ?

— Ya ! e galleg !

Va c'halon a lammas. Hag hep kaout amzer da zontal pelloc'h, evel douget gant mouez ar gwad pe galv ar ouenn, en em gavis er maez, o uelvan war bez va mamm garet ; santez Anna, maeronez va mamm ha sant Ewan hag e oa e vamm giredik eus ar barrez-se hag an Aotrou Doue e-unan, o deus va digarezet, me 'z sur ».

Koulkoude e weler war-se eur wellaenn o kont e meur a lec'h ; e Gwengamp e vez breman eun ofereñn evit ar vrezonagerien da 8 eur ; ar genta a zo bet lavaret d'ar zul kenta a viz c'houevrer ; epad an ofereñn-se ez eus bet kanet kantikou brezonek ha graet eur brezegenn gant an A. Floch, kure ar barrez ; kalz a dud a oa en ofereñn-se, ar pez a zikouez e kare c'hoaz ar brezoneg e Gwengamp, kêr Itron Varia ar Wir zikour.

E Periz zoken, e vez lavaret, bep sul hiviziken, eun ofereñn ha graet eur brezegenn evit ar vrezonagerien, da 11 eur, e chapel Itron Varia ar Frealzidigez, 4. Ball Edgar Quinet, gant an A. Falc'hun, gindik eus ar Vourc'h Wenn ; epad an ofereñn-se an A. Falc'hun a ra eur brezegenn e brezoneg hag e vez kanet kantikou brezonek ha kanaouennoù latin gant kanerien Nevezadur.

Ra deuy, dre holl, ar Vretoned da gaout lorc'h eus o gouenn hag eus o yez ha da c'houlen ar pez o deus gwir da gaout.

Ar Brezoneg en Harlu

N'ankounac'homp ket hor c'henvroiz en harlu ; unan anezo a skrivik d'in : « La captivité commence à peser ; nous avons un théâtre ; je chante quand même ; la Bretagne n'est pas oubliée ici ! »

Hag eun all : « J'ai reçu le colis qui dépassait tout ce que j'aurais pu attendre. Je vous enverrai une étiquette d'ici un mois. Vous m'enverrez encore du breton.

« Le mouvement breton est parti ; le progrès est fatal ; la voix du sang est de plus en plus impérieuse dans les fils de la Celtie. La langue d'un pays est la matrice des âmes - de ses enfants. Feiz ha Breiz, pas de foi sans Bretagne ; Jésus n'est pas venu abolir mais parfaire la nature ; honore père et mère afin de vivre longuement ; pas de Bretagne sans foi, plutôt la mort. La langue bretonne doit s'imposer comme une réalité devant la France entière et au-delà. Quand tous les Français auront vu des livres, des journaux, des af-

fiches, des tracts en breton, alors le « slo-gan » (patois breton) apparaîtra ce qu'il est : une idiotie. Que tous les fils de Bretagne répandus sur le globe, missionnaires, marins, soldats, gardent en eux toute la Bretagne pour l'enrichir du monde et l'enrichir le monde entier. Pour cela, agir, lutter ; ceux qui vivent ce sont ceux qui luttent. »

Eun aluzen gaer eo kas d'hor prizonierien peadra da vaga o c'horf ; eun aluzen gaer eo ivez kas d'ezo peadra da vaga o spered ; anaout a reomp parrezioù hag e pep pakadenn a gaser d'euz prizonier e vez laket eul levr brezonek pe zaou. Perak ne vefe ket graet an dra-se e holl barrezioù Breiz-Izel. Lakat a reomp war golo Feiz ha Breiz taolenn al levrioù mat ha marc'had mat a c'hellomp rei da gas d'ezo.

Magomp ar c'horfou hep ankounac'haat ar sperejou.

MARO DAOU SKRIVAGNER BREIZAT

I. - An A. P. ar Goff

D'ar 17 a viz Kerzu 1941 e tremene, e Keranna, unan euz ar velien a Vreiz o deus labourer ar muia evit adsevel brud brezoneg Gwened : an A. Per ar Goff.

Ginidik a Vertelame-Baod (24 a viz gouere 1880), beleget e oa bet d'an 20 a viz kerzu 1884 hag anvet kelennar e kloerdi Keranna, elech m'en doa graet o studi. D'an 10 a gerzu 1894 e teue da veza aluzener e Pleuigner. Eno e chomas betek ma voe galvet da veza aluzener e Lycée Pontivy, d'ar 14 a viz mae 1906.

D'ar 6 a viz gwengolo 1930 e roas e ziskarg evit dont da echui e vuhez beleg, e lech m'en devoa he bolc'het : e Keranna.

An A. ar Goff en devoa heuliet kentelioù an « Institut Catholique » e Pariz, ha deuet forz aes a-benn da gaout e « licences ».

II. - An A. Jak Galvarin

D'an 31 a viz kerzu 1941 eo bet beziet e Treglonoù, an A. Calvarin, maro daou zarvez kentoc'h, e Rumengol, teir zizun goude m'en devoa roet e zilez eus e garg a berson ; ganet e oa bet e Treouergat, er bloaz 1869 ha beleget, er bloaz 1894 ; goude beza bet kure e Lambol-Wimilio hag e Plougoulm e voe kaset da berson da Dreglonoù el lech ma tlee chom seiz vloaz war nugen ; eno e savas eur gelaouenn viziek evit e barrez hag a oa brudet dre ar vro tro-dro, rak evel an taolennou, Kannadig Treglonoù

Ne oa ket kalz krenfoc'h egetan war ar yezadur. Monet a rae a lezennou eur yez da re ar re all ken difre evel ma z eompni gant eur begad bara. Setu perak ne oa bet hini souezet ouz her gwelet o sevel lech' war lech' eur Grammaire, Greeque hag eur Grammaire latine.

Ken aes e teuas a-benn eus eur Grammaire bretonne, war eun dro gant an A. Guillevio, hag eus al levrioù all o deus ser-vichet da gement a dud da zeski brezoneg Gwened : Exercices, Vocabulaire breton-français et français-breton, Corrigé des exercices, observations sur la traduction du breton en français.

Ret eo hel lavaret, an A. Goff en deus graet enor da eskopti Gwened, dre e am-partiz. Da Vreiz en deus graet ivez. D'ar brezoneg en deus graet kant vad.

Diwar Dihunamb Genver 1942.

A lavare da bep hini

Ar wirionez hep damanti.

An A. Calvarin n'oa ket jalet gant ar brezoneg reiz ; skriva a rae ar brezoneg evel m'her c'homzer etre an Aber-Ac'h hag an Aber-Ildut.

Labourer mat en deus, koulskoude, evit ar feiz hag ar brezoneg hag eleiz a che-rioù hag a gomzennou troet brao tre a wije mat o zenna eus e Gannadig evit o lakaat er Geriadur.

Doze r'o fardono.

LEVRIOU FEIZ HA BREIZ

LEVRIOU MAT HA MARC'HAD MAT

ha plijadurus da lenn,

graet diouz doare lakat er pakadou a gaser d'ar brizonidi, a zo en harlu.

Mat eo kas peadra da vaga korfoù hor prizonidi, dereat eo ivez kas d'ezo peadra da vaga o speredou, peadra da lenn, peadra da gana.

I. - LEVRIOU BREZONEK

CHRISTO, savet gant an A. Guillou, skeudennet gant Rene Roy, kaera levr brezonek an XIX vet kantved..... 20 real.

MIZ MARI, kurunen nevez d'ar Werchez, savet gant an A. Breton..... 20 real.

GENOVEFA A VRABAN, savet gant Glaoda ar Prat ha skeudennet gant an dim. O. de Villers..... 20 real.

BUHEZ MIKAEL AN NOBLETZ, savet gant an A. Uguen..... 20 real.

KENTELIOU WAR AL LABOUR-DOUAR, gant an A. Becot..... 20 real.

TELENN ARVOR savet gant August Brizeux..... 1 skoad.

LIZER AN HINI MARO, gant Jakez Riou..... 1 skoad.

VIKTORIA KONAN A ZANT LUK, gant an A. Ugen..... 1 skoad.

IWERZON gwelet gant eur Vretonez, 8 real.

ENVORIOU EUR GAKOUZEZ, gant V. Seité..... 8 real.

PREZEGENN AN A. BULEON, e Bleun-Brug Keranna..... 8 real.

PREZEGENN AN A. TREHIU, e Bleun-Brug Plougastell..... 8 real.

II. - PEZIOU-CHOARI

NICOLAZIK, Bayon-Perrot..... 8 real.

SALAU AR FOLL, Bayon-Perrot..... 4 real.

DIZRO AN DIANKET, Bayon-Perrot..... 4 real.

AR GORNANDONED, Bayon-Perrot..... 4 real.

EUN ABARDAEZ E KERVARZIN, Co-roller-Perrot..... 4 real.

WAR ROUDOU HON TADOU, Dantio-Perrot..... 8 real.

YANN LANDEVENNEC, Cornou-Perrot..... 8 real.

DRAGON SANT PAOL, Y.-V. Perrot..... 4 real.

PARDON BARABBAS, Y.-V. Perrot..... 4 real.

An A. KERLABAN, Y.-V. Perrot..... 4 real.

AN DIVROAD, diwar ar c'hemraeg, gant Y.-V. Perrot..... 8 real.

AR VAMM, diwar ar c'hemraeg, gant Y.-V. Perrot..... 8 real.

BILEZ HAG E VESTR, gant E. ar Moal..... 1 skoad.

AR CHIMINAOU, gant ar Moal 8 real.

AN HINI GOZ O VONT DA DENNA HE FOLTRED, gant E. ar Moal..... 8 real.

YANN POTR AR GER, unan-gomz, gant E. ar Moal. War baperennou distag, ar c'hant..... 20 real.

SANTEZ TRIFINA, gant ar chatori Joanno..... 8 real.

HOLLVELEN, gant Hollsent ar Garrec..... 1 skoad.

AN AOTROU KERIOUAZ, gant Lan ar Goff..... 8 real.

III. - LEVRIOU GALLEK

ESSAI SUR LA QUESTION BRETONNE, par Yves Le Moal..... 2,50

NOS DEVOIRS ENVERS NOTRE RACE, L'EGLISE ET LES SURVIVANCES NATIONALES, par Mgr. Paquet..... 2,50

LE BLEUN-BRUG ET L'EGLISE 1 Fr.

TRO-BREIZ, PELERINAGE DES SEPT SAINTS DE BRETAGNE, avec illustrations et une carte hors texte, par M. le chanoine Le Roy..... 2,50

LE PERE J.-F. ABGRALL, DES MISSIONS ETRANGERES, par M. le chanoine Péréennes..... 12 Fr.

LES PSAUMES, TRADUITS ET COMMENTES par M. le chanoine Péréennes 15 Fr.

IV. - PEADRA DA GANA

KANAOUENNOU BLEUN-BRUG 1920, 1922, 1923, 1925, 1930, 1932, pep levr, 10 lur.

SONIOU FEIZ HA BREIZ, ar pez 10 lur.

SONIOU BUGALE, ar pez..... 8 real.

Kanaouennoù war baperennou distag :

KANTIK SANTEZ ANNA WENED ar c'hant..... 20 real.

GWIR VRETONED, gant an A. Conq, ar c'hant..... 20 real.

GWERZ KER-IZ, gant Olier Souer ha J. P. ar Skour, ar c'hant..... 20 real.

SONIT BOMBARD, SONIT BINIOU, gant J. Marechal ha J. P. Dantec, ar c'hant..... 20 Feal.

KAN-BALE AR BOTRED YAOUANK, gant J. Marechal ha J. P. Dantec, ar c'hant..... 20 Feal.

Al levrioù-se a vezo kaset, dre ar post, d'ar 15e o goulenno, ouz ar prizioù merket uheloc'h ; skriva evit o c'haout da Rener « Feiz ha Breiz », Scrignas, Finistère, C. 21.802, Rennes.

Keski ar prizioù eus 15 % evit ar miz-ziou-kas.

HARPIT « FEIZ HA BREIZ » gant

GWENNIEG AR BREZONEG

Gant priz ar paper, priz ar moula ha priz ar c'has dre ar post o kreski, e vez buan berr a-walc'h ar c'heuneud war oaled Feiz ha Breiz, setu ma vez bras hon anaoudegez e kenver ar re a zegas d'eomp eun nebeud gwenneien en tu all da briz o c'houmanant.

Setu aman ar profou hon eus bet en daou viz tremen :

An A. Auffret La Bazouges du Désert	5 lur
An A. Guivarc'h, Lannurvan	80 lur
An A. Floc'h, Plouvien	20 lur
An A. Even, Landreger	80 lur
An A. Camille Le Mercier d'Erm, Dinard	80 lur
An A. Baron de Pichon Longueville Pariz	20 lur
An A. Cariou, Marc'h Gwenn, Lennon	10 lur
An A. Yann Oulc'hen, Merignac (Gironde)	15 lur
An A. Pculichet, Gourin	10 lur
An A. Yann Bricler, Kemper	10 lur
An A. Jezequel, Loguivy-Plougras	5 lur
An A. Vallée, St Laurans, Roazon	80 lur
An A. Kerdiles, Landunvez	5 lur
An A. Guivarc'h, Lamber	10 lur
An A. Goff, Gouezec	10 lur
An A. Brinquin, Locquirec	20 lur
An A. Noury, Plonevez-ar-Faou	10 lur
An A. Dujardin, Lokournan	10 lur
An A. Marcel Audic, Pariz	10 lur
An Dimezell O. Chevillotte, Brélès	80 lur
An A. E. Chevillotte, Brélès	30 lur
An A. Bizien, Huelgoat	5 lur

An A. de Coatgoureden, Sant Brieg	30 lur
An A. Ster Kemper	30 lur
An A. Badoual, Sant Barnabé	10 lur
An A. Gueguen, La Pallice (Char.- Inf.)	20 lur
An A. Praud Le Clerc de la Monnerie, Le Mans	5 lur
An Dimezell Griffon, Douarnenez	10 lur
An Dimezell Gourlaouen, Douarnenez	10 lur
An A. Guillermou, Cléder	10 lur
An A. Treguier, Brest	10 lur
An A. Hervé, St Leger, Combourg	5 lur
An A. Rumin, Guiler-Brest	30 lur
Au Dr Rousseau, an Naoned	10 lur
An A. Mocaer, Carantec	5 lur
An A. Bizien, Pluzunet	2 lur
An A. Renault, Pariz	80 lur
An Dr Ezel, Douarnenez	10 lur
An A. J. Connan, Perros-Guirec	10 lur
An A. de Parcevaux, Plouzane	80 lur
An A. Calvez, Lesneven	30 lur
An A. Chalier, La Varenne St Hilaire	10 lur
An A. Fave, Kemper	30 lur
An A. E. Renan, Tregom	5 lur
An A. Saout, Sant Goazec	30 lur
An A. Loaec, Plogonnec	10 lur
An A. Le Clerc, Kemper Gwezennec	5 lur
An A. Roux, Brasparts	10 lur
An Dr Dorval, Pouldreuzic	10 lur
An A. Boucher, Lokournan	5 lur
An Dr ar Goff, Dinard	40 lur
An A. Mary, Kervaria e lez Locmine	5 lur

Bennoz Doue ha Sent Breiz war gement hini a oar harpa Feiz ha Breiz.

ha roit d'eomp hanoiou ho mignoned

Lenn ha studia :

LA LANGUE BRETONNE en 40 leçons, gant F. Vallée	24 fr.
GERIADUR BREZONEK-GALLEK, gant Emault	20 fr.
GRAND DICTIONNAIRE FRANÇAIS-BRETON gant F. Vallée	75 fr.
Les MOTS FRANÇAIS et BRETONS CLASSÉS d'après le SENS, gant Vallée (levr I)	10 fr.
..... (levr II)	12 fr.
NOTENNOU DIWAR-BENN AR GELTED, pep levrenn gant geriadur	4 fr.
SKELTA SEGOBRANI, pep levrenn	8 fr.
Mizou-kas ouspenn. E gwerz ti Moulerez Bro-Leon, ru Lafayette, Landerne.	